

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. Protokoll nr. 227 (28).

1929.

III Riigikogu koosolek 14. märtsil 1929
kell 10.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutööminister **K. Soenberg**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, teedeminister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Th. Maurer'i küsimine töö-hoolekandeministrile Eidapere klaasivabriku tööliste kohta.

2. K. Veiss'i küsimine Vabariigi Valitsusele.

3. K. Veiss'i küsimine kohtuministrile.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas.

5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele raudtee-teenistuses ette- tulnud korravastaste nähtuste üle.

6. Läbirääkimised G. Ottas'e erakorralise teadaande puhul Peipsi veepinna alandamise asjas.

7. Läbirääkimised A. Lauri erakorralise teadaande puhul Tartu pärmivabriku eramonopoli seisukorda asetamise kohta.

8. Vene-Balti laevachituse ja mehaanika A./-seltsi kinnisvarale kinnistatud obligatsiooni omandamise seadus — III lugemisel.

9. Võru-Petseri kinnistusejaoskonna seadus — III lugemisel.

10. Seadus öötöö keelu kohta pagaritööstuses — III lugemisel.

11. 1928./1929. a. kulude ja tulude liselarve nr. 2 — II lugemisel.

12. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4 — II lugemisel.

13. Mustvee alevi administratiiv-piirides maakorralduse seaduse maksmapanemise seadus — II lugemisel.

14. Töökaitse seaduste rikkumise eest administratiiv-karistamise seadus — II lugemisel.

15. Juriidiliste isikute tulumaksu seadus — II lugemisel.

16. Haigusekindlustuse seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

17. Kinnistusüksuste tükeldamise ja liitmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

18. Talumaade tükeldamise alammäärade muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

19. Ühingute ja nende liitude seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Kaitseseisukorra seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**, vahepeal abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10,25 min.

1. Päevakorra Juhataja R. Pen-
täiendamine. n o: Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega O. Gustavson'i (stp) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **O. Liigand:** Riigikogu juhatusele on esitatud ja komisjonidesse antud:

1. Seadus valla ja alevi tuluhindamise komisjonide ning jaoskonna tulumaksu komiteede kaotamise, maksustamise korra muutmise ja maksu alandamise kohta tulumaksu alal — rahaasjanduse komisjoni.

2. Kalapüügi seaduse muutmise seadus — maakomisjoni, juriidilise külje suhtes seisukohavõtmiseks üldkomisjoni.

3. Tallinna avaliku lennuvälja alla maade ja ehituste sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni.

4. Tollinõukogude täiendamise, salakau-pade loetluse täiendamise ja salakauba asjus trahvide ning tõkkeabinõude muutmise seadus — üldkomisjoni, rahandusliku külje suhtes seisukohavõtmiseks rahaasjanduse komisjoni.

5. Eesti kalameeste ühingute liidu riiklise laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised. Nähtava enamusega valitakse: üldkomisjoni O. Gustavson'i asemele K. Kaal

(stp);

rahaasjanduse komisjoni — laiendatud koosseisus — O. Gustavson'i asemele A. Vomm (stp).

4. Th. Maurer'i küsimine tööhoolekandeministrile Eidapere klaasivabriku tööliste kohta ja tööhoolekandeministri vastamine küsimisele. **Th. Maurer** (tp) (loeb):

1. Kas on tööhoolekandeministril teada, et Eidapere klaasivabrikus töölistega lubamata ja toorelt ümber käiakse?

2. Kas on tööhoolekandeministril teada, et Eidapere klaasivabriku töölistel 4—7 kuu palk saamata on?

3. Kas vastab tõele, et Eidapere klaasivabrik on üle võetud pikalaenu panga poolt?

4. Ehk kas kuuluvad Eidapere klaasivabriku aktsionäride hulka ka Vabariigi Valitsuse liikmeid?

5. Kas ja mis kavatseb tööhoolekandeminister ette võtta, et Eidapere klaasivabriku töölised oma teenitud palga korralikult kätte saaksid, ja et töölistega mitte toorelt ümber ei käidaks?

Tööhoolekandeminister L. Johanson: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud küsimisele võin järgmist vastata: Tööhoolekandeministeeriumil on viimase reviderimise andmete järgi teada, et Eidapere klaasivabriku töölistele, arvult 166 inimest, olid palgad maksmata 18.220 krooni suuruses summas. Tasumata palkade pealt võlgneb vabriku juhatus töölistele viivituseprotsente 1.000 krooni, kui need tasutakse kohtuotsuseta; kui vabriku juhatus selles asjas aga nõudmise kohtusse laseb minna, tõuseb viivituseprotsentide summa 2.000 kroonile.

Palgasummad on nõuetekohaselt tööliste palgaraamatutesse kantud, kuid viivituseprotsente ei ole palgaraamatutes näidatud. Viimase asjaolu kohta on vabriku juhataja peale protokoll kokku seatud ja vastutuselevõtmiseks käik antud.

Aja järele on palgad saamata järgmiselt: 1 töölistel 8 kuu palk, 3—7 kuu palk, 1—6 kuu palk, 4—5 kuu palk, 7—4 kuu palk, 26—3 kuu palk, 40—2 kuu palk, 84—alla 2 kuu palga. Saamata palk ulatus mõnel 1.273 kroonini.

Kohalikkudes kauplustes on töölistel võlg juba sedavõrt suur, et sealt enam võlg ei

taheta anda, ka vabriku juhatuse vastutusel mitte.

Mis puutub töölistega lubamata ja toorelt ümberkäimisse, siis selle kohta tööliste poolt ministeeriumile ja temale alluvatele asutustele kaebusi ei ole tulnud, ja kohapeal töölistega selle üle läbi rääkides ei ole selle kohta midagi tööliste poolt teatatud.

Tööhoolekandeministeerium püüab nii palju, kui see tema võimuses seisab, tööstuseettevõtetes töölistega lubamatut ja toorest ümberkäimist ära hoida.

Vabrikul on suurel hulgal pudeleid lattu valmistatud.

Pikalaenu panga poolt Eidapere klaasivabrik ei ole üle võetud, küll on ta aga võlgu riigile Eesti pangalt ülevõetud A liigi laenu alal, mis antud pikalaenu panga valitseda. Praeguse Vabariigi Valitsuse liikmeid aktsionäride hulgas ei ole. (J. Vain, stp: Aga Riigikogu liikmeid?)

Uusi riigi tellimisi Eidapere klaasivabrikule andes on Vabariigi Valitsus otsustanud lepingusse võtta tingimusi, mille järgi tellimise summast vähemalt 75% läheb tööliste palkade katteks.

Tööhoolekandeministeeriumil puuduvad seaduslikud alused selleks, et sundida tööstureid tööliste palkade väljamaksmisele, või neid palga maksmatajätmise puhul karistada.

5. K. Veiss'i küsimine Vabariigi Valitsusele.

K. Veiss (tp) (loeb):

Kas on Vabariigi Valitsus kätte saanud ja kas on Vabariigi Valitsuses arutamisel olnud vanglast vahialuste poolt saadetud kiri, kus on juhitud tähelepanu vanglas valitsevate väärnähtuste peale, nagu vahialuste alatoitlus, äärmine korraus vangla haiglas j.n.e.

Kui ja, siis miks ei ole vastust saadetud, ja kas mõtleb Vabariigi Valitsus saadetud kirjas loetletud pahed kõrvaldada.

6. K. Veiss'i küsimine kohtuministrile ja kohtuministri vastamine küsimisele.

K. Veiss (tp) (loeb):

Kas vastab tõele, et kohtuminister on vahialuste kirja peale, kus juhatakse tähelepanu väärnähtuste peale vanglas, vastanud, et kõik on kõige paremas korras.

Kui ja, siis kas mõtleb kohtuminister ka tulevikus samuti vastata, ilma et oleks isiklikult asjaolusid lähemalt uurinud.

Kohtuminister T. Kalbus: Rkl. Veiss küsib, kas kohtuminister on vahialuste kirja peale vastanud, et kõik on kõige

paremas korras? Pean ütleva, et säärast vastust ma andnud ei ole.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas.

Juhataja R. Penno: Sõna on järjekorras rkl. Vreeman'il. Rkl. Vreeman ei ole kohal. Sõna on järjekorras rkl. Vommil. Rkl. Vomm sõna ei tarvita. Sõna on järjekorras rkl. Laarman'il. Ei tarvita. Sõna on rkl. Poolil. Ei ole kohal. Sõna on rkl. Lauril. Ei tarvita.

M. Martinson (põl):

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie arupärimine esitati 3 kuud tagasi. Selle aja kestel on pidanud Riigikogu kui ka Vabariigi Valitsus veendumusele tulema, et meie arupärimine täiesti põhjendatud oli. Ei ole võidud selles arupärimises leida midagi eitavat, mis ei vastaks tõeludele, ja seda tõendab ka see asjaolu, et nüüd niihästi valitsus kui ka Riigikogu on pidanud krediite määrama ja kaunis suurel määral. Kui härra kohutuminister tähendas, nagu oleksid põllumehed lahtisest uksest sisse murdnud, siis on see omapärane arusaamine. Juba arupärimise esitamisel tähendasime, et põllumeeste erakond on juba minevast suvest saadik tähelepanu sellele juhtinud, kui raskes seisukorras põllupidajad tõepoolest on. Siis ei võetud seda teatavaks. Arvati, et põllumajanduse peavalitsus juba kõik teinud on, kui põllumeestele öeldi, et teie võite riigi metsast sammalt ja oksa korjata, ning see oli kõik. Kui see lahtisest uksest sisse murdmine oli, siis oleks Vabariigi Valitsus pidanud ja võinud samale seisukohale jääda ka nüüd ja öelda, et korjake oksa ja sammalt, kui tuleb ikaldus, siis saate üle, kui teie aga korjanud ei ole, siis ärge nuri-sege. Aga valitsus on pidanud summasid määrama. Ja see viis, kuidas summasid määrati, näitab, et see määramine on sündinud pika võitluse ja pealekäimise tagajärjel. Krediite on määratud ikalduselaenuks ja seemneviljalaenuks küll eriseaduste, küll lisaelarve ja eelarve korras, ja see kõik näitab, et ainult pealekäimise ja pressimise teel on saadud seda, kui midagi on antud. (Põllutöominister K. Soonberg: Summasid määratakse sealt, kust on.) Kui valitsus oleks asunud algusest peale seisukohal, et ikaldus tõsine, et ikaldusehädä suur, siis oleks teid leitud ja öeldud, et vaadake, meie tahame summasid anda, millest põllumehed laenu võiksid saada, siis oleks leitud võimalus, kuidas korraga ikaldusehädä kõrvaldada. Seda aga ei tehtud, kuna seda tehti alles siis, kui

hädä oli teravaks läinud. Lõpuks tuldi 5-prot-sendiliste paberitega välja, millega nüüd seda Eesti riigi põhivara välja antakse Eesti pangast. Nii on see laenuandmise tee õige selgeks näiteks, kui tõsiselt valitsus ikalduseküsimumust on võtnud. Et ikaldus puudulikult hinnatud oli, selle vastu ei ole keegi vaielda saanud. Seda tõendavad ka uued ikaldusekomisjonid, kelle töö tulemustena nüüd veel 200 miljonit ikalduselaenu tarvis läheb. Aga valitsusel ei ole praegu selleks otstarbeks rohkem välja anda kui 50 miljonit. Nii näeme, et valitsusel on ainult üks veerand sellest summast olemas, mis õieti veel vaja oleks. See näitab veel kord, et ikaldus puudulikult hinnatud oli, ja nüüd tagantjärele raske on seda täpsemalt selgeks teha. Aga siiski, komisjonid on suutnud suure hulga ikaldusehädä selgitada, mille kogusumma 200 miljonile võrdub. Nii ikaldusehädä enesega.

Aga seemneviljalaenu muretsemise küsimus ei ole paremat teed käinud. Veel enam, me näeme, et põllupidajatele õieti seemnevilja muretsemiseks laenu antud ei ole sel määral, nagu põllumajandus seda hädatarvilikult vajab. Vahepeal on ilmad soemaks muutunud, teed lagunevad — on paiguti lumehanges, paiguti lumest paljad, nii et reega vedamisest palju juttu olla ei saa, nüüd peaks seemnevilja igaühel juba kodus olema. Aga mina ei ole kuulnud, et riigimõisades seemneviljaks määratud vilja idanemise proovid korralikult oleksid tehtud, seda ei ole välja kuulutatud ega avalikuks juletud teha, et põllupidaja teaks riigimõisadest seemet otsima minna. (J. Fuks, as: Kas Teie siis lehti ei loe?) Võib-olla on koonduse lehe jaoks need teated üksinda tarvitada olnud, aga et kõik põllumehed koonduse lehte peaksid lugema, seda ometi sunduslikuks teha ei saa, kuigi see koonduse-erakonnale tarvilik ja soovitatav oleks.

Ikalduselaenu on antud kahele suuremale keskühisusele, nimelt tarvitajate keskühisusele ja seemneviljauhisusele. Need ühisused aga rahas seemneviljalaenu ei anna, vaid natuuras, seemneviljana. Põllumehed aga säärasel viisil alati seemet võtta ei saa, nimelt sellepärast, et need asutused andes seemet nõuavad ühe veerandi seemnehinnast sisse rahas. Veksliite saamine on raske, raha aga ei ole, et veerandit ära maksta, mis saadava seemne pealt maksta tuleb. See tõendab, et põllupidajatele seemne muretsemiseks ka rahalist laenu anda oleks tulnud, mil teel põllupidajad kergemalt tähendatud küsimusest üle oleksid võinud saada. Seemnevilja muretsemise laenu oleks ka tulnud anda kohalikkudele suurematele ühistegeliste asutustele, nagu seda on meil kõigis linnades olevad majanduse- ja tarvi-

tajateühisused, kes palju paremini ja järjekindlamalt seemnehäda kõrvaldada oleksid suutnud ja saanud. Nemad oleksid ka võinud kodumaal seemneks kõlblikku vilja kokku osta, mida seni sündinud ei ole. Need ühised ei saanud seda teha tagajärjel, et neile laenu ei antud. Keskuhisused kui ka seemneviljauhisus seda teinud ei ole, ja on arusaadav: neil on palju kergem laevadega väljast vilja sisse tuua, ei ole tarvis inimesi mööda külasid ringi sõitma saata, mis kulusid nõuab, kes otsiksid vilja, mis kõlblik, vaid palju kergem on vilja välismaalt sisse tuua ja siis kõrget hinda võtta. Andmete varal on selgunud, et meil seemneviljalaenu kaugelt üle 600 miljoni senti tarvis läheb, aga seni on valitsus leidnud selleks vaid 400—450 miljonit senti, nii et 100 miljonit senti veel puudub. Mina ei tea, kui palju selleks Eesti panga põhivarast suudetakse määrata, see seadus on Riigikogus päevakorral, võibolla et suudetakse nõutav summa kokku saada. Seni seda siiski sündinud ei ole, ja ei ole sündinud ka see nõue, et ikalduselaenu oleks suudetud tarvilikul määral anda, nimelt 150 miljonit senti puudub krediiti veel selleks otsarbeks. Kui valitsus oleks ikalduseküsimusi ja seemneviljavajaduse küsimusi tõsiselt võtnud ja pealekäimise, heatahtlikult tahtnud neid küsimusi lahendada, siis vast ka oleks teisi asju tähele pandud, mis põllumeestele ikalduseajal raskusi sünnitavad. Möödunud aastatel oli viisiks, et valitsus maksis piiritusevabrikutele iga järgmise kuu 15-daks piirituse eest raha välja. Tänavu seda ei sünni. Tänavu peavad piiritusevabrikud ootama kuni eelarve oleme vastu võtnud. Säärane nähtus tõendab, et valitsus tõsiselt ei võta põllupidajate rasket seisukorda, et neile vastu tulla ja võimalikuks teha nende poolt valmistatud saaduste eest raha rutulikult kätte muretseda, et nad seega oma rasket seisukorda võiksid parandada. Kuigi mineval aastal kartulisaa ikaldas, siiski Põhja-Eesti maakondades viidi kartuleid piiritusevabrikutesse. Põllumehed olid sunnitud seda tegema ja on sunnitud seda praegugi, nimelt kartulit piiritusevabrikutesse andma isegi siis, kui endal enam seemetki põllule panna ei ole, ja just sellepärast, et käre, pikaline külm on kartulikuhi lad väljal ära võtnud, ja nende külmanud kartulitega tahes või tahtmata ei ole muud teha, kui peab need piiritusevabrikutele andma. Sellepärast oleks tarvilik, et põllumehed kartulite hinna piiritusevabrikutest rutulikult kätte saaksid.

Meie, põllumeeste rühm, esitades käesoleva arupärimise, esitasime ka selle juurde arupärimise põhjendamisel ülemineku-vormeli. Selles ülemineku-vormelis nõuti, et tuldaks põllupidajatele vastu ja pikendataks kõiki lühiajalisi

laene, see tähendab seemnevilja-, jõutoidu- ja kunstrammulaene. Seni aga seda sündinud ei ole. Nimelt ei ole kõiki laene pikendatud, vaid on pikendatud ainult seemneviljalaenu. Praegu ei suuda põllumees ka teisi laene, nimelt jõutoidu- ja kunstrammulaene tähtjaks tasuda. (A. V o m m, stp: L a e n u d o n ü h e s k o o s.) Ei tea, kui need koos on, siis seda rohkem tuleks neid koos pikendada. (Põllutööminister K. Soonberg: J u s t o n. Need vekslid on pikendatud). Kuulsin, härra minister, et kui Viljandimaa põllumehed tulid Eesti panka ja pikalaenu panka oma vekslid pikendama, siis küsisid nad, et ei tea, miks Viljandimaa põllupidajatele ei pikendata jõutoidulaenu. (Põllutööminister K. Soonberg N e e d e i o l e E e s t i p a n g a l a e n u d.) Eesti pangas on neile vastatud, et valitsus ei ole samme selleks astunud ega juhtnööre andnud, et Eesti pank tähendatud laene pikendada võiks või pikendama peaks. On isegi küsimus viidud sellele pinnale, et kuidas Viljandimaa, see meie kõige rikkam maakond nii hädatarvilikuks jõutoidulaenude pikendamise peab, kuidas see neile nii hädatarvilik on. Vaadake, meie valitsuseringkonnad ei suuda isegi seda enesele selgeks teha.

Nüüd on see küsimus siiski enam-vähem selgitatud, ja mina olen Eesti panga tegelaste ringkondadest kuulnud, et seal sellest aru on saadud. Kas seal vastu saadakse ja suudetakse tulla, seda ma ei tea. Aga meie teame, et karjade ülalpidamiseks mingit võimalust ka Viljandimaa põllupidajatel ei ole. Viljandimaa on karjapidamine pea kõige paremas seisukorras, siis on arusaadav Viljandimaa põllupidajate mured karjade eest, et nad ei taha karja kõhnaks lasta minna ja haigeks lasta jääda, vaid tahavad, et nad niipalju kui võimalik jõu sees oleksid, sest kari on ainuke tuluallikas, ja kui ta kord kõhnaks jäänud, siis vähemalt aasta ja rohkem ära kulub, enne kui säärast karjast sissetulekut võib saada.

Kui põllupidajatel heina ja põhku ei ole või minimaalsel määral on, ja seegi halb on, siis on loomulik, et tarvis karja jõu sees hoida jõutoidu abil, ja tuleb selleks jõutoitu muretseda. Kui selleks on laenu tehtud ja see laen jõutoidu ostmiseks ära kulutatud, ja kui siis karjast on sissetulekut saadud, siis tuleb see sissetulek ära kasutada jällegi uue jõutoidu muretsemiseks. Loomulik, et seda laenu ära tasuda ei suudeta, ja samal põhjusel ei suudeta tähtaegadel ära tasuda ka kunstsõnikulaene j.n.e.

Nii et neid lühiajalisi laene on tarvis kõiki pikendada, ja meie ülemineku-vormelis oli ette nähtud, et pool kõigist neist lühiajalistest

laenudest kuni käesoleva aasta lõpuni piken- datakse ja teine pool järgmisel aastal tasutakse. Seda aga valitsus teinud ei ole, ja kui nüüd ik- kagi tullakse ja tahetakse mingit suitsukatet teha ja öeldakse, et valitsus on seisukorda hin- nanud ja on püüdnud põllupidajatele vastu tul- lada, siis näeme, et seda ei ole sündinud.

Ainult põllumeeste erakonna pealekäimi- sel on natukehaaval kätte saadud seda, et valit- sus on vastu tulnud põllumeestele ikalduse hindamisel ja seemnevilja muretsemisel, kuid seda mitte täiel määral. Valitsus ei ole kõiki neid küsimusi tõsiselt võtnud ja kaalunud, mida näitavad minu poolt ettetoodud väited.

Neil põhjustel, lugupeetud Riigikogu liik- med, loodan, et teie kõik põllumeeste poolt esitatud ülemineku-vormeliga päri olete ja selle vormeli vastu võtate, kuna see oma ots- tarvet kaugeltki veel kaotanud ei ole.

Põllutööminister K. Soon- berg: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui rkl. Martinson arvab, et need sammud, mis Vabariigi Valitsus on ikalduse tagajärgede kõr- valdamiseks ette võtnud, on sündinud aja- kirjanduse kirjutuste või arvustuste tõttu, mis opositsiooni poolt kuuldavale tulnud, siis on see põhjalik eksitus.

Vabariigi Valitsus on seda omal algatusel teinud. Härra Martinson arvab, et Vabariigi Valitsus enne põllumeeste kogude arupärimist on arvanud, et ainult sambla ja puulehtede andmisest on küllalt, et ikaldusehädasid rahul- dada. See oli kunagi suvel ühe esimese sam- muna ette võetud, laenu olid aga antud juba enne põllumeeste arupärimist, ja asi oli täies hoos käimas. Muidugi võib nii mõnelegi meeli- tav olla, ennast selle autoriks pidada, aga see ei ole õige.

Edasi arvas härra Martinson, et see asja- olu, et on tulnud talvel korraldada ikalduse- kahjude uuesti hindamist, näitab, nagu oleks sügisel ettevõetud hindamine väga puudulik. Selle kohta pean ütleva, et olen sügisel ette- võetud hindamise kohta andmed omalajal ette kandnud, samuti need põhjused, mispärast tolle hindamise juures mõned puudused ilm- siks tulnud. Kui käesoleval juhtumisel ikal- duselaenu tarvidused suurenesid, siis oli põh- jus selles, et eelmise hindamise järgi kahjud ise suurenesid. Meil tulid sügisesed külmad, mis palju põlluvilja ära rikkusid, ja seepärast on seletatav, et uue hindamise järgi kahjud tõusnud, nimelt 1.840.371 krooni võrra. Kuigi valitsusel ei olnud võimalik kõike seda kahju katta, on võimalik olnud toetust määrata ainult 500.000 krooni ulatuses, see on rohkem, kui Riigikogu võimalikuks leidis määrata, sest sellekohase seaduse arutamisel leiti võimalik

olema 250.000 krooni anda, kuid valitsus on oma eisel koosolekul sellele juurde lisanud veel 250.000 krooni.

Edasi arvas härra Martinson, et seemnevilja- laenu andmise moodus ei ole põllupidajatele vastuvõetav. Härra Martinson arvab, et põllu- pidajatel oleks parem laenu saada rahas kui natuuras. Mina olen kah säärasel arvamisel, et on niisuguseid juhtumisi, kus parem on rahas laenu saada kui natuuras. Kuid rahas andmine on võimalik siis, kui häda väga suur ei ole, sest tegelik elu on näidanud, et põllu- pidajad kõike seda raha seemnevilja muretse- miseks ei tarvita, vaid osa läheb muude väljaminekute rahuldamiseks, mis küll ka hädavajalikud. Kuid valitsus on ikkagi ees- kätt huvitatud sellest, et põllud viimse lapini kevadel täis külitakse, ja see on põhjuseks, mis- pärast leiti vajalikuks seemneviljalaenu ole- masolevate rahatagavarade ulatuses natuuras anda.

Edasi tõi rkl. Martinson ette, et $\frac{1}{4}$ seem- neviljahinnast nõutakse sisse laenusaamisel. Selle kohta on antud määrus, millega nõus olid keskühisused, kes praegu seemneviljaga varustamise operatsioone teostavad. See mää- rus näeb ette, et ühisused võivad teatava osa seemneviljahinnast sisse nõuda, kui talupidaja seda maksta tahab. Vastavas punktis on aga ka öeldud, et kui talupidaja seda soovib, siis võib ta terve seemneviljakvantumi laenuks saada. Igatahes tuleb valvata selle üle, et mää- rust õieti täidetak. Mina olen sellel arvamisel, et kaugelt suurem osa talupidajaid ei suuda hinnast $\frac{1}{4}$ sisse maksta.

Edasi arvas härra Martinson, et tuleks seemneviljaga varustamise operatsioone teos- tada kohapealsete ühisuste kaudu. Tallinnas oli nõupidamine ETK-s, ja need ühisused, kes eraldi soovisid krediite saada, olid sellega nõus, et vastavad krediidid ETK kaudu tulek- sid. See kokkulepe ei tohiks härra Martin- son'ile teadmata olla. Nõupidamisel, mis oli nende ühisuste esindajatel härra rahaministri ja minu juuresolekul, oldi just niisugusele sei- sukohale asunud. On ka üksikutel juhtumistel üksikud ühisused saanud eraldi laenu, näiteks Võrus ja Petseris, kus kokkuostetud linaseem- nete eest erikrediiti saadud. Muidugi on selge, et on võimalik varustamist ühtlasemalt läbi viia, kui operatsioon teostatakse keskühisuste kaudu, ja sellest on nähtavasti aru saadud ning kokkuleppele tulnud.

Edasi tõi härra Martinson ette, nagu ei oleks laene tarvilikult ja soovitaval määral pikendatud. Ta tõi ette, et ei ole pikendatud jõutoidulaenu, seemnevilja- ja kunstväetise- laene. Seemnevilja- ja kunstväetiselaene on mõlemad pikendatud. (M. Martinson,

põl: Ükski põllumees neid kätte ei ole saanud, vähemalt Viljandimaal mitte.) Sellepärast, et tärmin ei ole kätte jõudnud. Tärmin jõuab 1. aprillil. Vabariigi Valitsuse otsus on, et antud krediidist tuleb pikendada $\frac{2}{3}$, kuna $\frac{1}{3}$ tuleb tasuda laenuasaajatel. Niisugune korraldus on mitu nädalat tagasi tehtud pikalaenu pangale, ja siin on kaebusi tulnud ainult üksikutele juhtumistele. Mõni, muu seas ka üks Riigikogu liige põllumeeste kogude rühmast, on minu poole pööranud, ma olen nende kaebuste asjas läbi rääkinud pikalaenu panga direktoriga, ja seal tuleb välja, et mõned ühisused ei saada juba sissetulnud raha pikalaenu panka edasi, vaid tahavad seda laenu oma käes pidada uute operatsioonide tarvis. Pikalaenu pangale on antud seletus, et kui põllupidajad ei suuda tasuda $\frac{1}{3}$, mõni põllupidaja aga rohkem võib tasuda, siis on võimalik neile vähemjõukatele põllupidajatele pikendada tervet laenu kuue kuu peale. Aasta peale on pikendatud laenu neile, kellel ikaldusekahjud üle 50%.

Mis puutub jõutoidulaenu, — see on harilik Eesti panga krediit — siis muidugi ei saa põllutööstusteeringum siin peale ettepanekute midagi teha. Põllumajanduse peavalitsus ongi teinud Eesti pangale ettepaneku, et ta ei kasseeeriks sisse jõutoidulaenu, vaid katsuks maapidajatele vastu tulla niipalju, kui tal see võimalik. Eesti pank töötab praegu iseseisvalt, ja sealt on lubatud võimalust mööda vastu tulla.

A. V o m m (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Ma ei oleks muidu sõna võtnud, kuid rkl. härra Martinson tõi asjaolusid esile, mis siiski sunnivad sõna võtma ja õiendama, et mõned küsimused valitsuse poolt ikkagi teistsiti on otsustatud ja korraldatud, nagu ka osalt põllutööstusministri seletusest selgus.

Kõige rohkem rõhutas härra Martinson, et valitsus ei ole üldse tõsiselt võtnud ikalduseküsimust, ei abiandmise toetuse ega ka seemneviljaga varustamise küsimust, ja et valitsus ei ole tõsise tahtmisega nende küsimuste korraldamisele asunud. Seejuures toob härra Martinson näiteid, et valitsus on korralduse teinud ringkirjaga metsade valitsustele, kus lubatakse põllumeestel oksa ja samblaide korjata, et sellega saaksid nad talve üle elada. Ma tuletan meelde, et see korraldus on eelmise valitsuse ajal tehtud. See tehti siis, kui veel ikalduse kohta ülevaadet ei olnud, kui alles aimati sügisest ikaldust, ja seda tegi valitsus, kellest osa võtsid põllumeeste kogud, ja põllumeeste kogude ministrid on ise selle korralduse ellu viinud. Kui neil arvamine oli, et põllumehed, kes ikalduse all kannatanud, sel teel ikaldusest üle saavad, siis on see eel-

mise valitsuse arusaamine ja korraldamine, mitte aga praeguse. (M. Martinson, põl: Praegune valitsus ei tarvitse ikalduse all kannatajatele vastu tulla, kui eelmine valitsus — minister Köster — sellest aru ei saanud.) Nagu tähendasin, eelmises valitsuses olid ka põllumeeste kogude ministrid, ja nad oleksid pidanud minister Kösterile selgeks tegema, et nõnda ei tule korraldada. Aga sel ajal oli põllumeeste kogude ministritel arvamine, et see ainuke õige tee on, ja nähtavasti on see arvamine ka teistele peale surutud — nagu härra Martinson armastab rõhutada „pealesurumist ja rõhumist“.

Mis puutub sellesse küsimusse, mis maal rahulolematust sünnitab, ja mispärast see arupärimine on esile kerkinud põllumeeste kogude poolt, siis pean ütleva, et rahulolematust on maal ikalduse tagajärgede likvideerimisel tõesti olemas, ja selle vastu ei maksa kellelgi vaielda, ei vastasrinnal, ei koalitsiooni rühmadel ega ka põllutööstusministril. Kui vaatame põhjust, millele on rajatud rahulolematust, siis näeme kaht peapõhjust. Üks peapõhjus seisab selles, et toetusesummade määramine on rajatud niisugusele alusele, et see, kellel põllusaak ikaldanud üle 50%, saab toetuselaenu, kellel aga seda ei ole, ei saa üldse. Ma küsiksin, kas põllumajanduse seisukohalt ja ka teaduslikult laseb end kaitsta see seisukoht, et ainult see on õige alus toetuseandmise puhul, kui saak on ikaldanud üle 50%, või tunnustatakse ka teisi aluseid? Sellejuures kerkib üles küsimus, kes on selle õige aluse üles leidnud, kas praegune valitsus või eelmine? Laialistes hulkades ja maapidajate enaste hulgas arvatakse, et igal juhtumisel ei saa seda pooldada, kui jäädakse mõne kitsa ja kivilinenud seisukoha juurde, et ainuke õige alus on see, kui üle 50% on ikaldanud, et siis on teatud majapidamine toetuse vääriliseks loetud.

See alus on eelmise valitsuse ajal kindlaks määratud, ja seda seisukohta on kaitsnud, minu teadmise järgi, mitte põllumeeste kogude härrad ministrid, vaid põllumeeste kogude kutseesindus, põllumajanduse peavalitsuse poolt moodustatud ikalduse peakomisjon. Nüüd tagantjärele seda seisukohta vildakuks tunnustada peaks vähe piinlik olema neil härradel, kes ennem selle seisukoha poolt olid.

Teine põhjus, mispärast rahulolematust valitsemas, on see, et kohalikud komisjonid omalt poolt on ettepaneku teinud, mitte üldiselt, vaid üksikutes valdades, et peakomisjon, kohalikkude komisjonide andmeid kaaludes, üksikutele talupidajatele, kellel mitukümmend vakamaad söödis, annaks sada kuni paarsada tuhat senti laenu. (O. Gustavson, stp:

Rohkem, isegi 400.000!) Liikudes praegu kus tahes maakonnas, näiteks Viljandi, Pärnu või Tartu maakonnas, tuleb igas vallas kaebusi ette. Öeldakse, näete, siin on mu naaber, kellel on põllud söödis, aga sai ikalduse-laenu, aga mul on põllud üles haritud, kuid saak ikaldas täielikult, aga laenu ei anta.

Vaatame, mida on praegune valitsus teinud nende vigade ja eksisammude parandamiseks, mis eelmine valitsus oma korralduse kaudu oli teinud.

Kõige esiteks tuletage meelde praeguse valitsuse seisukohta ikalduselaenu fondi seaduse arutamise puhul. Eelmise valitsuse otsuste ja korralduste kohaselt jäid kõik väike- ja maapidajad toetusest peaaegu ilma. Nagu kuulsime — ma ei mäleta, kes Riigikogu liikmeist eelmisel koosolekul ette kandis ametlikke andmeid, mis olid põllumajanduse peavalitsusest saadud, — olid selle järgi väikemaapidajad kogu ikalduselaenu toetusest saanud kõigest 2%, kuna 98% oli läinud suurematele taludele, ja see kõneleb selget keelt, kuidas eelmine valitsus on talitanud. (Teedeminister O. Köster: Mis Te mõtlete väike- ja suurmaapidamise all?) Ma mõtlen väike- ja maapidaja all, kelle majapidamine on 5—10 ha. Need on ametlikud andmed. (Vahel h ü ü e.) See ei ole minu mõte ega minu arvamine, vaid need on ametlikud andmed põllumajanduse peavalitsusest. Seal on ka väikemaapidamise suurus ära märgitud. Praeguse valitsuse seisukoht oli toetuselaenu fondi seaduses, et kui ikaldus ulatub 50 kroonini, on õigus toetust määrata. Eelmise valitsuse otsuste ja korralduste juures seda võimalust aga ei olnud.

Mis puutub otsekohe ikalduse tagajärgede likvideerimisse, siis peab suurema tähtsuse andma sellele, et kevadel maapidajaid seemneviljaga varustada. Rkl. Martinson tegi siin etteheiteid, et seemneviljaga varustamine... (K. Tonkman, põl: Kuulge, härra Vomm, Teie käes peab üks suur m a a t ü k k o l e m a!) See on õigus, et see on väga suur, kõigest 12 tiinu. (K. Tonkman, põl: Põldu?) Ei, kogusuurus... et seemneviljaga varustamine on antud ETK ja seemneviljajäätise kätte, ja et need asutused annavad natuuras, aga mitte rahas. Pean ütlema, et see on täiesti servitatav samm, mida eelmine valitsus ei osanud tarvitada. Meil on mitu kevadet järgemööda tarvilik olnud põllupidajaid seemneviljaga varustada, kuid seemnevilja asemel on antud rahalist toetust. Ja mis olid tagajärjed? Tagajärjed on säärased, et käesoleval aastal on maapidajad säärases seisukorras, kus nõutakse eelmiste aastate laenudest $\frac{1}{3}$ tasumist, kuna paljudel see täiesti

võimata on, ei ole seda raha olemas. Kust see tuleb? See tuleb sellest, et eelmistel aastatel üksikud talupidajad, kus sugugi ikaldust ei olnud, hankisid endile seemneviljalaenu 50—60.000 marka, ilma et neil selleks otstarbeks seda laenu tarvis oleks. See on avalik saladus, milleks suuremad jõukamad talud on tarvitanud seemneviljalaenu. Seda laenu tarvitatakse pangavekslite väljalunastamiseks, mis on kalliprotsendilised ja mis ei ole tehtud põllukultuuri edendamiseks ega seemneviljaga varustamiseks, vaid mis on tehtud isiklikkudel põhjustel: tütardele kaasvara andmiseks, poegadele ja tütardele kostiraha maksmiseks, tubade remonteerimiseks j.n.e j.n.e. Ja need asjaolud on pannud paljud talupidajad säärasesse seisukorda, et neil tõepoolest raske on seda $\frac{1}{3}$ maksta. Praeguse valitsuse korraldust, kus seemnevilja antakse natuuras, tuleb tervitada selles mõttes, et see ei lase üksikuid suuremaid talupidajaid sellele teele minna, et nad saaksid odavat krediiti tarvitada teiseks otstarbeks ja kalliprotsendilisi veksleid sellega lunastada. (K. Tonkman, põl: Kus see natuuras vili on?) Vähemalt põllutöömistri seletused ja ka teiste asutuste, ETK ja seemneviljajäätise, seletused annavad rahuldava vastuse, et nad terves ulatuses maapidajaid seemneviljaga varustada saavad. Kuid harilik nähtus on, et seal ridadest protesteeritakse, kui hakatakse seemneviljalaenu natuuras andma, sest paljudel ei ole tähtis seemnevilja, vaid tähtis on raha kätte saada. (M. Martinson, põl: Mispärast Teie Vastemõisas nii ei kõnelenud rahvakoosolekul?) Just nii olen kõnelenud. Ma tuletan Teile Vastemõisa koosolekut meelde, mida nõudsid seal kohalikud põllumehed. Seal nõuti seda, et tuleks anda seemneviljalaenu ka neile, kellel on ikaldanud põllud alla 50%, aga ei ole juttu olnud sellest, et pikendada laene neile, kellel üldse ikaldust ei olnud. (M. Martinson, põl: Teie asendasite koonduse-erakonna päris saunakerisele.) Aga nüüd teate teie ometi, et valitsus on sellest nõudmisest kaugemale läinud, mille teie üles olete seadnud. On otsustatud pikendada laenu neile maapidajaile, kellel ikaldust läinud aastal ei olnud. Valitsus otsustas üle maa kõigile maapidajaile pikendada laenu, seemneviljalaenu ei määra ära, et neile ei pikendata, kellel ikaldust ei ole olnud, vaid kõigile, kuid nõutakse $\frac{1}{3}$ tasumist. Ei ole õige härra Martinson'i väide, et läinud kevadel saadud seemneviljalaenu pikendatakse ja põllurammulaenu ei pikendata. Minu teada on lugu säärane, et läinud aastal anti laenu võlakohustuste vastu, ja sellele võlakohustusele kirjutati kogu laenu-

summa, aga ei nimetatud, missugune summa on põllurammulaen ja missugune seemneviljalaen, selle summa said põllupidajad seemnevilja ja põllurammulaenu nime all. Mina ei tea, kuidas põllutööminister siin seletas, aga minu arvamise järgi käib valitsuse otsus nii, et seda laenu, mis läinud aastal anti ja ühele võlakohustusele kogusummas kirjutati seemnevilja-põllurammulaenuna, et seda kogusummat pikendatakse ja sellest tuleb tasuda üks kolmandik. Nii on tõelik olukord, ja kui siis nüüd härra Martinson selle peale vahele hüüdis põllutööministrile, et kui see nii tehtud, et siis on see põllumeeste kogude arupärimise teene ja põllumeeste kogude pealekäimine ning pressimine, kuid ma tuletaksin meelde, härrad põllumeeste kogude mehed, seda pealekäimist. Ei ole kaua aega tagasi, umbes paar nädalat, kui seemneviljakrediidi määramise seadus Riigikogus oli, siis meie, lugupeetud Riigikogu liikmed, nägime seda pealepressimist. Siis olid teie poolt sammud selleks sihitud, et seadust Riigikogus mitte läbi lasta. (O. Gustavson, stp: Õige!) Siis saadeti rkl. Martinson Riigikogu kõnetooli, ma ei tea, mida tegema, anti materjal kätte, ja ta seisis 11 tundi kõnetoolil. See ei olnud pealepressimine, vaid takistamine selleks, et praegusele valitsusele võimatuks teha õigel ajal tarvilik eelkrediit avada seemnevilja muretsemiseks. Niisugune on tõepoolest see pealepressimine ja pealekäimine. (K. Tonkman, põl: Kes selle päevakorda paigutas?)

Lõpuks tahaksin arvamist avaldada jõutoidulaenu pikendamise kohta. Minu arusaamise järgi, kui talumajapidamine jõutoidu jaoks laenu võtab, ei ole see laen säärase iseloomuga, nagu seda on seemnevilja- või põllurammulaen. Sel laenul on hoopis isesugune ülesanne, ja see ülesanne on, et piimakarjast rohkem tulu saada, ja see tulu, mis sellest saadakse, käib ringi ühe kuu jooksul. Kui säärast laenu tahetakse pikendada, siis see majapidamine ei ole elujõuline majapidamine, vaid see majapidamine on pankroti lävel. Ja kui sealtpoolt selle laenu pikendamiseks soovid tulevad, siis mina ütlen, seda laenu ei ole tarvitatud jõutoidu muretsemiseks, vaid seda on tarvitatud tütardele kaasavaraks, mööbli muretsemiseks. (K. Tonkman, põl: Kuula, kustarkmees!) Aga kui teie tõepoolest jõutoiduks tarvitate, siis peab see laen kuu jooksul ringi käima, ja kui ta seda ei tee, siis ei täida ta seda ülesannet ka aasta jooksul. (K. Tonkman, põl: Jätke see õpetus enesele!) Meie võime täie rahuldusega vaadata praeguse valitsuse korraldusi seemneviljaga varustamise kui ka

läinud aastal saadud seemnevilja- ja põllurammulaenu pikendamise kohta. Need praeguse valitsuse korraldused on laiemates maa-pidajate hulkades rahulolemist leidnud. Valitsus on leidnud võimalikuks pikendada laene, ja see korraldus võetakse põllupidajate hulgas vastu rahuldusetundega. (M. Martinson, põl: Mina sain kirja, kui suure rahuldusetundega see vastu võeti!)

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt pean tagasi tõrjuma need väited, mis rkl. Vomm siin ette tõi, et põllumeestel olevat maad söödis. Sellejuures jättis ta ütlemata, kus need põllumehed on, kelle maad söödis. Edasi ütles, et söödis põllul ei olevat mingisugust ikaldust. Statistika keskbüroo andmed näitavad, et igal aastal haritud maapinna hulk tõuseb. Kui härra Vomm siin ütleb, et meil haritud maapinna hulk langeb, siis ei ole see õige, selleks puuduvad temal andmed. Mingisuguseid andmeid tema aga ette toonud ei ole, need üldlauseid on liig põllumeeste kohta, et põllumehed jätavad maad sööti. Põllumeeste ülesanne ja püüd on olnud maad harida, ja nad on seda ka teinud, suuri kapitale maasse paigutanud. Aga härrad sotsialistid arvavad vist selles põldude söötijäämise olema, kui uuemal ajal külvikorrad sisse seatakse ja ristikheina põllule külitakse, mõneks ajaks ka karjamaaks jäetakse, kus intensiivne põllumajapidamine seda tungivalt nõuab. Härrad sotsialistid arvavad, et see olevat põldude söötijätmine, kuid siin on eksiarvamistega tegemist just sellepärast, et sotsialistid ei tunne põllumajandust. Edasi näitavad andmed, et põllusaaduste toodang tõuseb. Kategooriliselt tõrjun tagasi põllumeeste nimel, et see ei ole õige, et põllumehed jätavad maa sööti. Niisuguseid andmeid ei ole. See on alatu ja vale põllupidajateklassi kohta.

Edasi tahaksin juhtida tähelepanu sellele asjaolule, et siin kõneldakse, et see ikalduselaenu peakomisjon, kust mina põllumeeste keskseltsi esindajana osa võtsin, et see ei olevat põhjalikult töötanud. Mina ütlesin juba ühel eelmisel koosolekul, et võimata oli nende andmete põhjal, mis peakomisjonil käes olid, põhjalikult tööd teha. Seda olen ma juba siitkohalt öelnud. Härra põllutööminister ütles, et ikalduslehti olevat juba 11 puuda, kus põllumeestel üle 50% põllusaagist ikaldanud on, põllumajanduseüksusi üle 6.500. Kui nüüd peakomisjon pidas kõigest 13—14 koosolekut, ja kui seal ümmarguselt 6.500 talu kahjud läbi vaadata ja ära hinnata olid, siis oleks selleks kulunud vähemalt kaks aastat.

Põllutöoministeerium võttis ise need andmed kokku ja esitas need peakomisjonile vastuvõtmiseks, kes need väikeste muudatustega vastu võttis, mis põllutöoministeeriumi poolt olid esitatud. Selle juures ütlesin aga mina, et need andmed, mis olid kohapealsete komisjonide poolt maalt esitatud, ei ole õiged. Selles seisab see häda, millele ka põllumeeste arupärimine põhjendatud on, et andmed kohtadelt ei olnud õiged, hindamised ei olnud õiged, ja laenuääramise kord ei ole õige olnud. Selles seisab see viga, ja sellel on oma kurvad ja halvad tagajärjed.

O. Köster (as) (fakt. märk.): Mina ei taha sisuliselt seda küsimust puudutada, aga ma pean õiendama üht ütlust, mis ühel eelmisel koosolekul, kui sama küsimus päevakorras oli, lugupeetud rkl. Tonkman'i poolt esile toodi.

Rkl. Tonkman on öelnud, et kui Kasari veeuputus oli, on ta pööranud põllutöoministri, tähendab minu poole telefoni teel. See on õige, minul oli pikem läbirääkimine, ja et minul sel päeval olid mõned koosolekud, siis vastasin kohalesõidu kohta, et kui mul selleks võimalus avaneb, siis sõidan. Kui aga mul selleks võimalust ei avane, siis saadan kohapeale ministriabi või kõrgema ametniku. Minul avanes võimalus, ja sõitsin Kasarisse otsekohe.

Rkl. Tonkman ütles, et mina olevat talle vastanud: „Mis Teie närvitsete, kui tilk vett viljakuhja alla on tulnud.“ Tõrjun selle ütluse kategooriliselt tagasi, mina ei ole nii viisi kõnelenud, vaid ütlesin seda, mida praegu ette kandsin, et kui võimaluse leian, siis tulen ise kohapeale, kui aga mitte, siis saadan kõrgema ametniku. Nõnda et see ütlus, mille rkl. Tonkman esile tõi ja mulle suhu tahtis panna, on ebaõige ja ei vasta tõele, kui mitte veel kõvemini öelda.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Faktilise märkusena pean endise põllutöoministri ja praeguse teedeministri ütluse kohta järgmist õiendama: Mina kõlistasin härra ministrile, mis päeval, ei mäleta, umbes kella 11 ajal ja ütlesin, et Kasaris on halb lugu, on karta uputust, ja vesi on juba viljakuhilate all. Palusin, et härra minister tuleks häda vaatama. Siis ütlesite Teie järgmist: Ei ole siis veel midagi katki kärisenud, kui tilk vett on rukkikuhila all. (Teedeminister O. Köster: Mina ei ole seda öelnud.) Härra minister, ma võin tunnistajad ette tuua. Minu telefonil on kõrvalkuuldetoru, ja minu naaber kuulis ka seda pealt. Mina vabandasin ja ütlesin:

Palun väga vabandada, et julgesin Sind tülitada — me olime härra ministriga sinasõbrad. Kuulda saades, et mina väga närviline olin, ütles härra minister, et kui mul võimalus on, siis tulen seda asja vaatama. (Teedeminister O. Köster: Teie olete enne valetanud ja valetate nüüd ka.)

G. Ottas (põl) (fakt. märk.): Siin toodi ette, et ETK-s oli nõupidamine, millest osa võtsid ühisuste esindajad. Faktilise märkusena pean õiendama, et enne ETK poolt korraldatud nõupidamist võtsid osa mõned ühisuste esindajad ühisest koosolekust, kus esitati Riigivanemale ja rahaministrile märgukiri, milles tõendati, et seemneviljaühisus ja ETK ei ole tarvilikke samme astunud seemnevilja kokkuostmiseks kohapeal. Mõnede majanduseühisuste esindajad leidsid, et ei ole otstarbekohane, on isegi väga raske seemnevilja muretsemise operatsioone läbi viia tarvitajate keskuühisuse kaudu. Nüüd tunnistas ka härra Riigivanem, et tema on kindlas arvamises, et mõned ühisused, näiteks Tartu ühisus, on palju kindlamal jalal majanduslikult, kui Eesti tarvitajate keskuühisus, ja seepärast leiti, et laenuandmine kohapealsete ühisuste kaudu tuleks palju odavam ja maapidajatele kättesaadavam.

A. Tamman (töer): Riiklikkude toetuselanude jagamise juures on alati see halbtus, et kõik, kellel kuidagi põhjust on, tunnevad endid õigustatud olema neid laene saama, ja kui nad ei saa, siis tekivad loomulikult nurinad. Kindlasti suur hulk sellest nurinast, mille kohta siin andmeid toodud, on vististi pärit just sellelt pinnalt. Sellepärast peab küll veel kord alla kriipsutama, et tuleviku jaoks ikaldusekahjude puhuks tuleb nõu pidama hakata kindlustuse korralduse loomise üle põhimõtetal, millest siin juba varem kõneldes minu rühmakaaslane härra Schulbach.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna**.)

Mis puutub praeguse arupärimise puhul ettetoodud andmetesse, siis ei saa muidugi salata, et puudused üle maa on olnud, nii esimesel kui pärastisel täiendaval hindamisel, kuid kindlasti ei saa siin süüdistada ainult keskvalitsust, vaid suurelt osalt on puudused tekkinud kohapealse puuduliku korralduse tagajärjel. Minu tundmise järgi tõendab seda eriti üks asjaolu. Niipalju, kui ma maal ringi liikudes olen tähele pannud, ja niipalju, kui minu poole kirja teel on pööratud, on nuriemise peapõhjuseks alati see, et just suuremad põllupidajad, kellel häda nii suur ei olegi, on

abi saanud, kuna väikesemad põllupidajad, kes viimase kaotanud, on ilma jäänud. Ja just neist kohtadest, kus kohapealseteks korraldajateks on olnud ringkonnad, keda siin esindavad põllumeeste kogud, on kõige rohkem kaebusi. Ma ei tahaks uskuda, et praegune põllutöoministerium, keda meie põllumeeste kogude esindajad nii kangesti vihkavad, selles suunas süüdi oleks, vaid põhjus on see, et kohapealsed korraldajad asja teisiti ajavad, kui keskkohast on mõeldud. Sellest arvatavasti on tingitudki, et kohapealsed inimesed seda põllumeeste kogude arupärimist, mis siin esitatud, kuigi kõrgelt ei hinda, vaid seda moe pärast ettevõetud asjaks peavad. Mulle saadeti alles mõne päeva eest kiri Peipsi rannikult, kus keegi maamees muu hulgas kirjutab, et „meil on küll ka põllumehed Riigikogus, aga põllumeeste olukorra parandamiseks ei tee nad midagi. Rahvas lööb käega ja ütleb, et nad teevad tupitsaid ja püstitavad üheteistkümneturnilisi rekorde kõnedes“. Niiviisi hindavad kohapealsed inimesed seda arupärimist ja neid, kes esinevad siin selle arupärimise kaitsjatena ja esikõnelejatena. See oli tähendatud muu seas.

Ma tahtsin sõna võttes aga tähelepanu juhtida mõningatele puudustele, mida vististi küll tänavu enam võimalik pole täiel määral kõrvaldada, kuid milliseid edaspidi, kui ikalduseabi jagamine veel kunagi peaks päevakorrade tulema, ja samuti ka kevadisel seemneviljajagamisel võiks arvesse võtta.

Maal saadakse teadetekogumisest harilikult niiviisi aru, et sellele ka abiandmine järgneb. Ja kui asjast niiviisi aru saadakse, siis jäädakse pärast teadetekogumisi abi peale lootma. Ning kui lõpuks loodetud abi tulemata jääb, siis satutakse kohapeal väga raskesse seisukorda. Mul oli juba komisjonis ikalduselaenu seaduse arutamisel võimalus tähelepanu juhtida ühele juhule, mida ma ise kohapeal tundma õppisin. See oli Tartumaal Meerapalu külas, kus ikaldus tõesti väga suur oli. Seal elavad inimesed tihedasti koos, ja nende ainukeseks põllusaagiks on kartul ning loomatoit peipsiäärsetelt heinamaadelt. Tänavu ei saanud nad aga midagi: heinamaad olid suve läbi suurvee all, ja kartul oli ikaldanud täiesti. Ometi kujunesid asjad aga kohapeal nõnda, et sealsed elanikud ikalduseabist osa ei saanud. Kohapeal selgus, et süü selles asjas oli kohapealsel korraldusel. Vallavalitsus oli saatnud hindamislehed laiali, aga nende lehtede kohapeale viijad olid jäänud ootama, et igaüks neile ise järele tuleb, ilma et sellest rahvale oleksid teada andnud, et tuleb lehtedele järele tulla ja need täita. Ja nõnda siis tuli, et kui hindamiskomisjon kohale jõudis, ainult mõned üksikud majapidajad poolesaja

hulgast olid oma lehed täitnud ja vallavalitsusele edasi toimetanud. Komisjon loomulikult käis ja vaatas ainult need majapidamised üle, kuna teised täiesti kõrvale jäid.

Kui komisjonis ikalduselaenu korraldamist kaaluti, siis tõin ma selle asjaolu seal ette. Seal tähendati põllutöoministri poolt, et ministeeriumil on teatud summa jagamata jäänud, ja sellest loodetakse just neile kohtadele, kus niisugune massiline ikaldus on olnud, ja kus isegi lähedal kohti ei ole, kust inimesed võiksid midagi osta, abi määrata. Pärastpoole, kui ikalduseabi summasid suurendati, kujunesid võimalused niisuguse abi jagamiseks veelgi suuremaks. Ka selles külas, millest ma praegu kõnelesin, on pärast täiendav hindamine ette võetud. Mulle kirjutatakse, et kohal on käinud keegi esindaja — arvatavasti oli ta täiendava teadetekogumise otstarbel sinna saadetud — ja on üles kirjutanud, mida vajavad inimesed kõige kiiremalt. Pääaegu erandita on kõik kohapealsed elanikud palunud loomatoitu, sest, nagu ma juba nimetasin, on neil pealalpidamis-allikaks lehmad ja kartul, ja ainult kõrvalalpidamis-allikaks ka kalapüük. Kuna loomatoit suvel täielikult ikaldanud, olid inimesed seda palunud. (G. Ottas, põl: Aga selles on süüdi ka Peipsi kõrge vesi.) Üleskirjutaja on siis tähendanud, et arvatavasti heina ja loomatoitu on võimalik andma hakata Kastre mõisast. Loomulik, et inimesed niisuguse seletuse peale ootama jäid, aga selle ootamise peale ei ole mingisugust abi tulnud. Mujalt omal algatusel ei ole seda muretseda saadud, kuid on teada, et Kastre mõis on oma tagavarad müünud mujale, kellel omalgi juba suuremad tagavarad olemas ja kellel kaugeltki nii kibedat puudust ei ole olnud. Arusaadavalt tekitavad niisugused asjad tõsist ja põhjendatud nurinat. Pealegi on seisukord seal praegu niikaugel, et loomad, kes veel müümata jäänud, on hakanud nälga surema, ja kui abi kiiresti kohale ei jõua, siis satuvad need külaelanikud väga raskesse seisukorda, kuna loomad ju õieti nende pealalpidamis-allikaks on. Nii näeme, et tõesti korraldustel kohtadel teatud puudusi ja vigu on olnud. Kui kohtadel esindajad käisid teateid kogumas ja seejuures lubadusi andsid häda kõrvaldamiseks, lõpuks aga abi ometi saamata jääb, siis teeb see asja veel raskemaks, kui niisugusel korral, kus inimestel üldse midagi loota ei oleks olnud. Ma ei tea, kuipalju võimalik on praeguste korralduste juures niisugustele kohtadele, kus häda seesugust iseloomu kannab, veel abi anda, kuid ma pidasin siiski oma kohuseks seda asja Riigikogu kõnetoolilt ette kanda. Võibolla on niisuguseid juhtumisi ka mujal, ja seepärast

oleks tingimata tarvilik, et neid täiendavate toetuste jagamiste juures, mis praegu veel ette peaks võetama, erilise hoolega silmas peetaks.

Põllutööminister K. Soenberg (fakt. märk.): Lugupeetud rkl. Ottas seletas, nagu ei oleks kokkulepet kohapealsetel ühisustel ETK seemnevilja muretsemise asjas olemas. Pean siit veel kord rõhutama, et nõupidamisel, mis oli Riigikogu ruumides, kust osa võtsid ETK, seemneviljajäätise esindajad ja kohapealsed esindajad, muu seas ka härra Ottas Tartu majanduseühisuse poolt, kanti ette kava, kuidas muretseda seemnevilja. Selles kavas nähti ette, et ETK oma haruühisustega, oma liikmeskonnaga paigutab seemneviljakrediiti 200 miljoni ulatuses ja seemneviljajäätis 100 miljoni sendi ulatuses. Peale selle oli kõne all, et Võru ja Põlva majanduseühisused saaksid eraldi krediite, ja nad on ka saanud. Teisi eraldi krediitide saamisi ette ei nähtud. Mulle on ette kantud, et selles mõttes oli kokkulepe. Nõupidamisel ei kõnele- nud härra Ottas, et Tartu majanduseühisus eraldi krediite saada tahaks.

R. Penno (as) (fakt. märk.): Faktilise õiendusena kõigepealt pean konstateerima seda, et pikalaenu pangas, kus need küsimused olid informatsiooni korras, teatas selle asutuse direktor härra Rostfeldt, kes ka nõupidamisest on osa võtnud rahaministeeriumis, et see kord, mis härra põllutööminister siin ette kandis, mis seemnevilja muretsemisse puutub, on ühisuste omavaheline kokkulepe. Kas üksikud ühisused sellega nõus on, seda minul teada ei ole. (M. Laarmann, põl: Kas see kokkulepe on, kui üksikud nõus ei ole?) Edasi peab märkima seda, et minu teada on pikalaenu pangast siiski pärast seda kokkulepet ka üksikud ühisused laenu saanud seemnevilja ostmiseks, eriti kodumaalt kokkuostmiseks. Nii et seletused, nagu ei oleks majanduseühisused laenu saanud, ei vasta tõele.

Edasi pean märkima faktilise õiendusena, et seemneviljalaenu on Vabariigi Valitsuse korraldusel pikalaenu panga kaudu pikendatud, nagu põllutööminister siin märkis. Veel enam — ühel pikalaenu panga nõukogu koosolekul käsitati küsimust, kas laenu, mis eelmiste korralduste järgi neile anti, kes ikalduse all kannatasid üle 50%, lugeda laenude kogusumma hulka, millest $\frac{1}{3}$ tasumisele peab tulema, siis on pärast täiendavalt valitsuse poolt seletatud, et need laenud nende hulka ei käi.

Edasi märgiksin faktilise õiendusena, et ei ole õige, nagu oleks põllutööminister esitanud Vabariigi Valitsusele kava, mille järgi

ainult neid põllupidajaid kavatsetakse ikalduselaenu ja toetusega varustada, kes vähemalt 50% ikalduse all kannatanud. See ka täpne ei ole. Ajakirjandusest võis igauks tähele panna, et põllutööministri poolt 40% oli ette nähtud. Ja Vabariigi Valitsuse koosolekul kuuldavasti — Vabariigi Valitsuse koosolekul on ju kinnised — just põllumeeste kogude esindaja, eriti siseminister, oli rõhutanud, et see protsent väike on. (J. Hünerson, põl: Ärge urgitsege, ärge urgitsege!)

Edasi ma märgiksin veel seda, et need ühis- pangad, kes korralikult oma asju ajavad, on põllupidajatele laenu pikendamisest teatanud. Ja kui härra Martinson niisuguste pankadega tegemist teeb, kus korralikult asju ei aeta, siis oleks vast tarvis neid ühispanku korrale kut- suda ja võimaldada põllupidajatele soodustusi, mis sellekohaste korraldustega loodud.

V. Grigorjev (vn): По вопросу о деятельности комиссии об оказании помощи пострадавшим от неурожая, я хочу указать только на один пункт этой работы, которого ни с какой стороны одобрить нельзя, — это именно то, что комиссией не были приняты во внимание малоземельные хозяйства, благодаря чему в Печерском уезде очень большой процент мелких землевладельцев остались неудовлетворенными.

Комиссия к этому вопросу отнеслась несерьезно. Комиссия рассматривала малоземельные хозяйства не с точки зрения, как бедняку помочь, а с точки зрения удобств кредитования таких хозяйств. В результате такого взгляда комиссии, около 3-х тысяч малоземельных хозяйств представлены в распоряжение частного капитала с хищническими аппетитами. И получается по поговорке: „Где тонко, там и рвется.“ Такой взгляд в центре на жизнь малоземельных крестьян на окраинах крайне вредный по многим вопросам. Впредь необходимо принять все это во внимание, и прежде всего оказывать помощь беднейшей части крестьянства, не допустив их до полного разорения.

G. Ottas (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena sõna võttes pean tähendama, et ETK poolt korraldatud nõupidamisest ei võtnud kõik ühisuse esindajad osa, ja ei võtnud ka sellest nõupidamisest, mis rahaministri juures oli, kõik ühisuse esindajad osa.

Teiseks, rahaministri juures nõupidamisel teatas ETK direktor, et ETK ei suuda enesele kohustusi võtta vilja muretsemiseks rohkem, kui ainult 200 miljoni suuruses. Ja 100 mil-

joni suuruses seemneviljauhisus. Mina arvan, et härra ministril peaks teada olema, kuipalju seemnevilja tarvis läheb. See on selge, et rohkem tarvis läheb. Järelikult muu osa muretsemine jääks teiste ühisuste jaoks. Nagu teada, on kohapealsed ühisused muretsenud vilja. Nii on Tartus ühisusel aidas üle kahe miljoni sendi eest vilja. Ja lepinguid on sõlmitud umbes 5 miljoni sendi suuruses.

Kui öeldakse, miks mina sõna ei võtnud selle küsimuse juures, siis olin mina kui Tartu ühisuse esindaja juba seletanud, et Tartu ühisus on juba kohapealt ostmiste jaoks saanud 10 miljonit senti, ja seepärast ei olnud mul selle üle tarvidust sõna võtta.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahan teie tähelepanu sellele juhtida, et praegusel silmapilgul, kus meil teataval määral demokraatia, kui nii öelda tohin, ja nagu ajakirjandus seda väljendab, pankrotiküsimus päevakorral on, just demokraatia teenetest peaks kõneldama, ja just ka selles, mille üle Riigikogu praegu nõu peab. Sest see seaduseelnõu erineb ju taeva kauguselt neist vahekorradest ja võimalustest, mis meie maal 10—15 aastat tagasi valitsesid. Ma olen nii mõnegi ikalduseaasta läbi elanud, ja mul on meeles, kuidas sel ajal Eesti talupoegade esindus kubernerile või mõne teise ülemuse poole pööras ja juhtis tähelepanu sellele, et põllumehe seisukord täbar on, ning et abi oleks vaja. Siis tähendati ülemuse poolt lihtsalt nii, et öeldi, Vjatka kubermangus on häda veel suurem, ja et seal häda suurem, sellepärast ei saada Eesti talupoegi avitada, vaid nad peavad ise püüdma endid avitada. Tähendab, kui talupojad oma häda kubernerile üldse kaevata julgusid, ja kui niisugusele kaebusele sealtpoolt üldse vastati... Nüüd aga nurisetakse selle üle, et valitsus, ma ei ütle missugune valitsus, ükskõik missugune, et ta ei ole küllalt agaralt toiminud ikalduse all kannatajate kasuks. Meie oleme selle poolest—tänu demokraatiale—kaugemal, see on, 15-ne aasta eest ei olnud niisugune nurisemine üldse võimalik.

Teine asi, millele sellejuures tähelepanu tahan juhtida, on järgmine asjaolu. Meie, sotsialistid, üldse pahem tiib... (J. Teemant, põl: Terve parem tiib.) Teie võite ju sellest kinni haarata, ega see mulle kahju ei tee. (J. Hünerson, põl: Ega Teie tahmine kunagi täis ei saa.) Sotsiaal-seadustega, härra Hünerson, kui soovite teada, oli 15 aasta eest niisama halb, kui praegu, sest Karl Tammed teiste nimede all, ja palju vägevamad, olid ju sel ajal ka tegevad, seda meie

ei ole ju keegi unustanud. Ma tahtsin, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie tähelepanu sellele juhtida, et pahem pool kunagi selle vastu pole olnud, et põllumajandust ikaldusepuhkedel toetada, kuid sellejuures on juba ka täna sellele tähelepanu juhitud, et ikalduse all ei kannata ainult suurtalupidajad, vaid ka väikesed. Teie teate, et neid on meil väga palju, meil on neid koguni niisuguseid, keda statistika enam ei loegi, see on, kelle maa ainult alla poole hektaari ulatub, aga ka nemad vajavad toetust. Pean tähelepanu juhtima sellele, et nende erilise toetuse peale veel sel kombel mõeldud ei ole, nagu need kõige vähemad ja väikesed maapidajad vajavad.

Teine asi, millele mina tähelepanu juhtimata ei või jätta, on järgmine asjaolu: meil valitseb juba aastaid suur tööpuudus. Meie riigi valitsused ei ole — oli valitsuse eesotsas härra Strandman, oli seal Teemant, Päts, Tõnisson või kes iganes, keegi neist ei ole püüdnud tungida neisse küsimustesse, mis pärast meil tööpuudus nii suur on, ja ei ole selgusele jõutud, missugused tagajärjed meie tööpuudusel on. Mina tahaksin ainult seda sel puhul alla kriiputada, et tööpuudus tähendab tervete rahvahulkade viletsust ja häda veel suuremal määral, kui ikaldus põllumeestele. Ikalduse all kannatajatel on ikka midagi oma põllult võtta olnud. Mina ei taha seega salata, et nad abi vajavad. Aga, lugupeetud Riigikogu liikmed, kui ma nädalapäevade eest siin erakorralises teadaandes sellele tähelepanu juhtisin, et meil möödaläinud nädalate jooksul loodusliku katastroofi tõttu tööpuudus eriliselts kasvanud oli, siis tähendas parempoolsete leht „Kaja“, et minu ettekanne olnud igav, lame, või kuidas seda seal iseloomustati. (A. Laur, as: „Kajal“ on kõik teiste kõned lamejad, peale tema oma.) Minu teadaanne oleks pidanud vähemalt niipalju tähelepanu leidma, et siin puudustkannatavate inimestega tegemist on, kelle arv ulatub, kui perekonnaliikmed juurde arvame, — meil ju tööpuuduse all kannatajate lugemisi ei peeta — võib öelda, et see arv ulatub kuni 10 tuhandeni. See küsimus oleks pidanud ühes teiste toetamisküsimustega päevakorrale kerkima, sest tööpuuduse all kannatajad on igasugusest sissetulekust ilma. Nad ohverdavad oma tööjõu rahvamajandusele, maksavad oma väikesest sissetulekust riigimakse kaudsel ja otsekohesel teel, ja nad on seisukorras, kus neil võimalik ei ole ise määrata või selleks midagi teha, kas neil tööd on või mitte, vaid nende töösaamine oleneb teistest teguritest, teistest isikutest. Kui me nüüd ikalduse all kannatajate toetamist vaatame, siis näeme, et riigikassa on nagu kindlustamiskassaks muutu-

nud, ja keegi ei saa vaielda selle vastu, vaid nurisetakse ainult, et see kindlustamiskassa ei ole küllalt korralikult teotsenud. Kuid selle kindlustamiskassa sissetuleku summad ei tule mitte üksi põllupidajate poolt, vaid tulevad kõigi maksumaksjate poolt. Riik peaks aga seda silmas pidama, ja siin tuleks asja teisiti korraldada. Kui seni seda teisiti ei ole korraldatud, siis tulevikus vähemalt peaks see sihiks saama. Meil tuleks tõsine ikaldusekindlustamise kassa moodustada, just nagu tule- ja teiste õnnetuste vastu, siis oleks võimalik, et ka põlumehed endid ikalduse vastu preemiatasu eest kindlustada võiksid. Kui ikaldus sedavõrt suur oleks, et kindlustamiskassa küllalt rahuldavalt kahju tasuda ei suudaks, siis võiks ja peaks riik sellele kassale appi minema. Nõndasama tuleks teiselt poolt tööpuuduse vastu kindlustamise kassa ellu kutsuda. See on paljudes teistes maades... (K. Tonkman, põl: Meil on tööd rohkem kui töötajaid. Ei maksa rääkida tööpuudusest, see on ära kulunud.) laialist tarvitamist leidnud. (K. Tonkman, põl: Kas ei ole piinlik sellest asjast rääkida, kui õiglane tahate olla?) See on hea, et jälle kord kinni naelutada võin, et härra Tonkman põllumeeste ridadest ütleb, et meil tööpuudust ei ole, vaid meil on tööliste puudus. Keegi härradest rahvaesindajatest paremalt poolt selle vastu ei räägi, tähendab, see väide, see vaade on põllumeeste rühma vaade. Võin aga üht öelda, et niisugune vaade põhjeneb asjaolude vales hindamisel, asjaoludest mitteaarsaamisel. Kui põllumeeste rühm tahaks asja tõsiselt võtta, siis võiks ta seda oma meeste töödele ja uurimustele põhjendatult võtta. Nimetasin kord siin põllumajanduse aasta-araamatut, kus põllumeeste tegelane Eslas näitab, et 80.000, see on umbarv, palgatöölise põllumajanduses üle 50.000 töölise talvel töötanud on. Edasi Eslas näitab 1926.—1927. aastale, et palgatöölise töötundide arv ühe talundi kohta aastas umbes 1.000 tundi vähenenud on. Nüüd tuleb aga härra Tonkman ja ütleb, et tööpuudust ei ole. (K. Tonkman, põl: Ega sellega pole öeldud, et tööpuudus on!) Tööpuudust ei ole! Kui 55.000 põllutöölise talvel oma hariliku kutsetööta on, kuidas seda siis nimetada? Härra Tonkman, vabandage, niisuguste väidete vastu ei maksa vaielda, see on tühi töö. (J. Teemant, põl: Ostke üks talu, võtke sinna inimesi ja andke neile tööd.) Härra Teemant, Teil on ju ka teisi kohti, kus Teie oma selliseid tarkusi esile võite tuua. (J. Teemant, põl: Igavene nutt tüütab ära, aga ise midagi

ei tee.) Seal on üks mees, kes ütleb, et mina ise midagi ei tee; ja see mees teeb midagi? (J. Teemant, põl: Tulge vaadake, mis mina olen teinud.— K. Tonkman'i, põl vahelhüüe.) Kuidas julgete aga minule öelda, et see, mis mina teen, ei ole töö? Mina arvan, et Teie olete ometi juba nii vana ja peaksite taipama, millest kõnelete. (J. Teemant, põl: Teil ei ole sellest asjast aimu.) Teil võib küll aimu olla advokaaditööst, aga mitte põllutööst. Teie olete oma talu ju ka pankroti ligidale ajanud. Teie olete seda ise öelnud, — kui Teil oli suurem sissetulek, siis läks Teie talu, pärast aga, kui Riigivanemaks hakkasite ja sissetulekud vähenesid, siis jäi Teie talu lonkama. (J. Teemant, põl: Siis ma ei saanud ise seal käia, seal olid võõrad töötajad.) Põllutöö on Teile kasulik ainult niipalju, kuipalju ta Teile lõbu teeb. (J. Teemant, põl: Tulge vaadake!) Meie võime ju neist asjust koridoris kõneleda. (G. Ottas, põl: Härra Martna teab väga hästi põllutööst. Ta rääkis radio kaudu, et meie Eesti ader ei kõlbavat kuskile ja missugune põlluader peab olema.)

Juhataja R. Penno: Sõna on praegu rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Vahelhüüdele pean vastama, et ma oma elus ei ole kunagi kõnelenud sellest, missugune peab olema Eesti põlluader, sest ma ei või sellest kõnelda, millest ma midagi ei tea. Ma ei ole ühtki atrateinud, ega oska siin õpetust anda. Kui tahate värskendada oma kuulumist, siis pidage meeles, ma ütlesin, et asjatundjad kõnelevad, et Eesti töökojas valmistatud adrad ei ole nii head, kui Saksamaal, näiteks Lanzi firma poolt valmistatud adrad. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ma tahtsin ainult öelda seda, et ei ole kõnelenud sellest, mis Teie ütlesite. Teine kord, mu härra, kuulake kahe kõrvaga.

Et tööpuudusest ja selle vastu võitlemisest kõnelemine teile vastukarva on, seda teame pahemal pool kõik. Ja see on asi, mis pärast teie vaeva näete selleks, kuidas Eesti rahva esindust kukerpalli lüüa ja oma võimu etteotsa panna. (Hulgalsed vahelhüüded paremalt poolt.) Laske olla need rumalad vahelhüüded. Et niisuguste väidete rahvast ja riiki esindatakse, on väga imeelik, aga midagi parata ei ole. (J. Teemant, põl: Aga asjast rääkida, millest aimugi pole, on rohkem kui imeelik.) Need on niisugused vahelhüüded, millele ei maksa reageerida.

Ma lõpetan otsekohe. Juhin tähelepanu sellele, et Eestis on väga vähe katsutud tööpuuduse vastu võitlemiseks kindlaid abinõusid otsida. Meil tuleb tööpuuduse all kannatajatele abisaamine seaduse alusel kindlustada. Sellest meie mööda ei pääse ja ei võigi pääseda.

Vaheaeg kl. 12.15 min. — kl. 12.35 min.

P. Järve (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Ma võtsin sõna selleks, et vastu vaielda mõnele väitele, mis ette toodi rkl. Vommi poolt. Härra Vomm tähendas, et ikalduselaene on antud suuremalt jaolt neile, kellel maad söödis, kellel maad rohkem heina all, kuna need, kellel maad korralikult üles haritud, on ikalduselaenust ilma jäetud. Minu teada on asi ümberpöördukt. Tean palju kohti, kus kaks talu kõrvuti. Mõlemal on vili pea täielikult ikaldanud. Ühel neist on ikaldusekahju hinnatud 50% ja üle selle ning on antud ikalduselaenu, teise kahju hinnati 40% ja jäeti ikalduselaenust ilma. Esimesel on võimalus saada endiste laenude ja tulumaksu pikendamist, kuna teine ka neist soodustustest ilma peab jääma. Kuidagi ei suuda need kaks talupidajat aru saada, missugust teed nende kahjude hindamisel käidud. Kahjude protsent on välja kujunenud selle tõttu niisuguseks, et ühel on rohkem heinamaad, ristikheinasööti, kesapõldu j.n.e. kui teisel, vaatamata, et ta ka heina rohkem ei saanud, sest tema heinamaa on halvem. Heinamaad ei arvatud aga üldse ikaldanuks, ka kesapõld arvati mitteikaldanuks, olgugi et rukis sinna sügisel külimate jäi liigvee tõttu. Säärase arvestamise juures tuli siis, et ühe kahju oli üle 50%, teisel aga 40%. Sarnaseid juhtumisi on palju, ja sarnane arvestamine ei ole õige, kui veel arvesse võtta seda, et möödunud suvel hilja sügiseni heina tehti, ei saadudki kõike ära teha, ja mis varju alla saadi, see oli suuremalt osalt alaväärtuslik, isegi säärane, mida loomad ei söö ja mis ainult aluspõhuks kõl bab. Sellest on näha, et kui maad oli rohkem heina all, siis rehkendati hindamiskomisjonis see maala mitteikaldanuks, mille tõttu kahjude protsent vähenes, ja laenu ei antud, ehkki neil põllupidajatel oli samuti viljaikaldus kui teistelgi. See ongi see, mis põllumehi pahandab. (J. Vain, stp: Aga millest see tuli?) Võtke vahekorrad, kuipalju kellelgi heinamaad, kesapõldu j.n.e. on, võrreldes vilja külvipinnaga, ja arvake protsent välja.

Siis edasi, minu koduvallas oli kohaliku ikaldusekahjude hindamise komisjoni arvestuse järgi üle 70 majapidamise, kelle ikaldusekahju ulatus üle 50%, kuid ikaldusekahjude peakomisjon leidis nende 70 seast ainult 27

majapidamist, kelle kahjud 50% ja enam. Nende 27 seas oli vanatalusid ja asundustalusid väga vähe, kuna suurem osa olid väikesed majapidamised, näiteks käsitöökruandid j.n.e., kus heinamaid vähe, mille tõttu nende protsent andis välja üle 50. Ka neist 27 majapidamisest jäi suurem osa ikalduselaenust ilma, sest nad ei osanud teatelehes täita korralikult vastavat punkti, kus küsiti, mida keegi soovib või palub. Nende arvamine oli, et küllap kõrge ülemus ise selle asja õiglaselt toimetab. Nende 27 seas oli kõigest 6 majapidamist, kes ikalduselaenu said.

Siis lõpuks tahtsin tähendada veel mõnda seemnevilja ülesandmise kohta. Kui saadeti valdadele teatelehed, siis oli mul juhus olla sel ajal vallamajas, kuhu põllupidajad olid kokku kutsutud üles andma, kuipalju keegi viljaseemet soovib. Seal, kes andmed ära andis, sellelt nõuti ka allkiri, aga selle kohta, missugune seeme, kust kohast tuleb, missugune just see hind saab olema, selle kohta märkmeid ei olnud, ja sellepärast avaldati kartust, et seeme saadetakse kohale ja sunnitakse välja ostma hinnale vaatamata. Ka see ei olnud kindel, kas laenu antakse või tuleb puhta rahaga tasuda. (Põllutöömister K. Soonberg: Kes nii võis mõelda, härra Järve?) Just seal olid sääraseid arvamised. Raha aga ikalduse all kannatanud talumehel kuskilt saada ei ole, isegi toiduvilja, kartulite j.n.e. ostmiseks on laenu tehtud, mida ikalduselaenuga loodeti tasuda, kuid seda laenu said ainult vähesed väikesel määral. (O. Gustavson, stp: Sajad tuhanded said!) Minu vallas saadi kõige rohkem viiskümmend tuhat, ja see oli ka koht, kus täielikult ikaldanud oli. Nii kartis mõni seemneviljamäära üles anda ka sellepärast, et teada ei olnud, kas õigel ajal kätte saab, ja kui oleks kuidagiviisi võimalik olnud mujalt muretseda, siis ei juletud seda teha, sest kuhu sa siis selle seemnevilja paned, mis ülesandmise järgi kätte saadetakse ja välja ostma sunnitakse. Niisugused väärnähtused tulid seal ilmsiks.

Siin tähendas härra Vomm veel, et põllupidajatel, kui nad elmisel kevadel seemnevilja- ja kunstväetiselaenu võtsid, ei oleks seda tarvis olnud. (Keskel: Seda ta ei oelnud.) Võtsid teiseks otstarbeks. Ma pean tähendama, et meil on halvad aastad olnud juba kaua aega, ja põllumees juba naljalt laenu ei võta, kui tarvis ei ole, ta teab, et seda on väga raske tasuda. Ja praegu on tõesti säärane seisukord, et neil on isegi üht kolmandikku sellest laenust väga raske tasuda. Isegi tööliste palkadeks laenati raha ja loodeti ikalduselaenust maksta, kuid sellest jäeti nad

ilma, ja nüüd on neil väga raske oma laene tasuda. Mul on näiteks kiri Mõisaküla ühis-pangast, kus antakse teada: „Teie 1928. a. kevadine külvi- ja väetisainete laenu tähtpäev lõpeb 1. aprillil. Pikalaenu panga korraldusel on võimalik nimetatud laenu 6 kuu võrra pikendada, kusjuures vähemalt $\frac{1}{3}$ laenu-summast tuleb tasumisele. Pikenduse korral tuleb Teil hiljemalt 20. märtsiks s.a. meile esi-neda sooviavaldusega, kaasa võttes käemehi, ja tasuda tasumisele kuuluva summa ja üle-jäänud % kuni 1. okt. s. a., vastasel korral ei ole pikendus läbiviidav. Seisate aga Teie ikalduselaenu saajate nimekirjas, on pikendus võimalik terves summas, kusjuures tuleb hiljemalt 12. märtsiks sooviavaldusega esineda, kaasa võttes käemehi.“

See on nõudmine, mis tuleb põllumeestel tingimata täita. Kuid seda on neil väga raske täita. Pealegi leiti, et esimene ikalduse hinda-mine on siiski puudulik olnud ja võeti teist-kordne hindamine ette, kuid ka see ei ole veel täiel määral läbi viidud. On palju neid, kelle kahju on tunnustatud üle 50%, ja need saak-sid pikalaenu panga korralduse põhjal laenu pikendamist terve summa ulatuses, kuid ikal-dusekahjude kindlaksmääramise komisjon ei suuda nii ruttu andmeid kokku võtta, ja põllu-meestelt nõutakse see summa ennem sisse. Minu arvates peaks asja nii korraldatama, et nõudmised seniks seisma pannakse, kuni teist korda hinnatud ikaldusekahju järeldused ja kokkuvõtted on läbi vaadatud, et näha, kui-palju juurde tuli neid, kelle kahju hinnatakse üle 50%, ja et neil oleks võimalik laenu piken-dust saada terves ulatuses.

Härra Vomm puudutas ka jõutoidu-laenu. See olevat niisugune laen, mis nii väga tähtis ei olegi. Ta ei ole seda vast seemne-vilja- ja kunstväetiselaenuga võrreldes hari-likul aastal, kuid ikalduseaastal on tal määratu suur tähtsus. Me teame, kui vili ikaldab, siis ka põllupõhku väga vähe saab, ja siis tuleb ometi jõutoitu lisaks osta. Jõutoit on see lisa, et vähema põhutoiduga läbi saaks. Jõutoidu vedu on ka kergem. Kui loom seedimiseks saab põhutoitu ja jõutoit annab rammu, siis saab neid korralikult ülal pidada. Seepärast on see väga tähtis laen, kuid mitte nii, nagu härra Vomm tähendas, et tähtsusetu isegi ikalduse ajal. Härra Vomm tähendas veel, et kui vigu on juhtunud ikaldusekahjude hin-damise korral, siis oleksid pidanud põllu-meeste kogude rühma ministrid põllutöö-ministrile, minister Köstrile, selgeks tegema, kuidas korraldada ja toimetada. (Tee-de-minister O. Köster: Kus?) Härra Vomm ütles seda nii. Peab ütleva, see on väga naljakas nõudmine. Kuidas kujutame

ette, et näiteks välisminister või siseminister oleksid pidanud põllutööministeeriumis olema ja härra Köstrit õpetama nii või nii tegema. Kas see teguviis oleks olnud kohane? (Tee-de-minister O. Köster: Kõik küsimused on valitsuses aru-tamisel olnud ja neist võttis teie kolm ministrit osa.) Härra Vomm arvates ei ole nad küllalt hästi õpetanud.

Edasi tähendas härra Tammann, et käes-oleva arupärimise järele ei olevat mingisugust vajadust. Mina kui tegelik põllumees pean ütleva, et see oli just tegelikkuude põllumeeste ringkonnast välja kasvanud, et sealt on pärit nõudmine, et peaks midagi tegema ja aru-pärimisega esinema. Nende nõuete tõttu võttiski põllumeeste rühm ette selle arupäri-mise esitamise. Nii et ei ole õige, nagu oleks see põllumeeste rühma algatus, ilma et tege-likud põllumehed oleksid avaldanud selleks oma nõudmise.

A. Laur (as): Ma tahtsin, lugupeetud Riigikogu liikmed, mõne üksiku ääremärkuse teha mõne väte kohta, mis siin ette toodi. Kõigepealt eelmisel koosolekul sama küsi-muse arutamisel tähendas rkl. Tonkman, et mina olevat öelnud, see olevat demagoogia, kui ikalduse üle kirjutatakse. Pean kõige kategoo-rilisemalt tagasi tõrjuma selle väite ja ütleva, et ma ei ole niisuguseid mõtteid avaldanud. (K. Tonkman, põl: Eks vaatame stenogrammist.) Igatahes ei nime-tanud ma demagoogiaks ikalduse üle kirju-tamist. „Kaja“ on oma moodi aru saanud ja kirjutab, et kui nüüd koonduslane härra Laur avaldama tuleb, et ikalduse üle kirjutamine on demagoogia, siis on see... Ma ei taha voorust nõuda neilt, kel see puudub, ja ei saa õiglust otsida sealt, kus seda ei ole, ja ei looda, et „Kaja“ minu õiendused avaldaks. (J. Vain, stp: Olete Teie siis õien-duse andnud?) Ma ei ole seda teinud ja ei mõtlegi seda teha. Pean kategooriliselt tõendama, et ma ei ole demagoogiaks nimeta-nud seda, kui hädadest kirjutatakse. (V a h e l-h ü ü e.) Seda voorust on vähe härra Tonk-man'il ja veel vähem tema häälekandjal. (K. Tonkman, põl: Vaat, kus üks voorusemees kõneleb praegu!) See oli üks asi.

Edasi härra Martinson tähendas väga halvaks panevalt turba- ja samblaandmisele riigi poolt, tähendas, et see olevat ainuke teene, mis härra Köster teinud. Tõsi, see on ju väike asi ja seda ei tule ju õieti nimetadagi, see anti nii muu seas. Aga oli palju teisi asju, teisi korraldusi, mis tehti juba siis, kui „Kaja“ ikalduseasjast veel undki ei näinud. (V a h e l-

h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Ma tähendasin, et alles siis, kui põllutöoministeerium oli juba hulga korraldusi teinud, oli „Kaja“ üles ärganud seda küsimust käsutama avalikus arvamises, — nii et põllutöoministeerium käis ees. Nii oli üldiselt asja käik.

Mis puutub härra Tonkman'i väitesse, et hindamised kohtadel ei olnud õiged, siis seda on ka mitmed kõnelejad toonitanud. Puudusi kahtlemata oli. Komisjonide töö lasus kohalikkude tegelaste õlgadel, kellele asi võõras. Peale selle tingis puudusi veel see asjaolu, et hindamisel oli mõõduandev hindajate subjektiivne arvamine ja arusaamine. (Teedeminister O. Köster: Subjektiivne arvamine jääb ikkagi järele.) Peab tähendama, et hindamised olid eriti seal puudulikud, kus olid komisjonis põllumeeste kogude tegelased.

Ära kuulates eelmisel korral Vabariigi Valitsuse seletusi kui ka tänaseid avaldusi, mis tehtud, oleme kuulnud, et kõik on selleks tehtud, et kevadel põllud seemendamata ei jääks. Vastutuse selle eest on Vabariigi Valitsus enesele võtnud. Seepärast ei jää muud üle, kui me peaksime selle küsimuse lõpetama lihtülemineku-vormeliga.

Mis puutub härra Martinson'i motiveeritud ülemineku-vormelisse, kus tähendatakse, et ei ole küllalt tarvilikke krediite selleks, et seemnevilja muretseda, siis pean tähendama, et oleks ka Vabariigi Valitsuse vastus kümme korda parem olnud kui see on, ja kui see summa ka kümme korda suurem oleks olnud, mis antakse põllupidajatele, ka siis on päris kindel, et ka siis ei oleks Vabariigi Valitsuse vastus rahuldanud põllumeeste kogude rühma.

Peab tähendama, et see arupärimine ei olnud esitatud sisu enda pärast, mitte sellepärast, et neil hirm oleks, et tänavu kevadel jäävad põllud seemendamata, vaid see on hirm valimiste ees, ja sellepärast on see puhtpoliitiline number, ja sellena tuleb seda ka võtta. Peab tähendama, et põllumeeste kogudel ei ole erilisi teeneid oma valijate ees, ei ole mingisuguseid poliitilisi saavutusi näidata, sellepärast on siis ka kinni hakatud looduslikust õnnetusest, mis põllupidajaid tabanud. Seda õnnetust on tahetud ära kasutada oma erakonnale profiidi lõikamiseks. (K. Tonkman, põl: No h, kas meil ikaldust ei ole siis?) Mina isiklikult arvan, et põllumeeste kogude rühm on südames rõõmus, et säärane looduseõnnetus põllumehi tabanud. Õelge, mis oleks siis neil põllupidajatele näidata, kui seda õnnetust poleks olnud? Mitte midagi! Vaadake, et teie seda küsimust olete säärased võtnud, siis on see halb nähtus, siis ei ole see põllumeeste huvide eest

väljaastumine, vaid on ainult järjekorraline demagoogiline võte, nagu neid viimasel ajal teie pool alatasa on näha ja kuulda olnud. Kuid mina arvan, et Riigikogu enamus sellele erakorralisele teadaandele ka väärilise ülemineku-vormeli mõistab anda.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama: Praegu ütles rkl. Laur, et põllumeeste arupärimine ja ikaldusehädade kurtmine olevat demagoogia. Seega ütles rkl. Laur, et meil ikaldust ei ole.

A. Laur (as) (fakt. märk.): Mina faktilise märkusena tähendan veel kord, et mina seda ei pea demagoogiaks, kui kirjutatakse, et hädad on olemas. Hädad on kahtlemata olemas. Mina isiklikult olin komisjoni liige ja tean mitte vähem kui härra Tonkman, et hädad olemas on. Aga see viis, kuidas teie asja käsitate, vaadake, see on demagoogia, mitte hädad ise. Need on olemas, ja ma ütlen, et suuremad kui Teie, härra Laarman, võib-olla ka härra Teemant, teate, sest ma olen kindel, et teil pole aimugi neist hädadest. Mina olen isiklikult kõik need hädad üle elanud, seepärast tean ka, mis tähendab viljaid ikaldus, kuna Teil, härra Laarman, kui põlluta põllumehel ei saa õieti aimugi olla neist hädadest.

M. Martinson (põl): Pean eelkõnelejate poolt esiletoodud väidete kohta mõned vastused andma. Mitme eelkõneleja poolt ja eriti põllutöoministri poolt püüti näidata, et kõik on tehtud ja kõik on korras, ikalduse-kui ka seemneviljalaenu saamine on põllumeestel võimalik, ja katki ei ole midagi. Missugune õieti tegelik olukord on, seda näitab kiri, mille praegu Riigikogu koosoleku ajal sain. Kooraste vallast kirjutatakse järgmist: „Kooraste valda tabas 1928. a. raske ikaldus. Üle 50% põllupidajal ei ole seemnevilja sugugi olemas. Ülejäänud põllupidajad peavad suurema jao seemet juurde muretsema. Kohapealt võiks seemet saada väikesel arvul kohemakstava raha eest. Aga et Kooraste vald ikalduselaenu veel saanud ei ole, puudub selleks põllupidajatel raha. Sellepärast valiti valla põllupidajate poolt esindaja ja saadeti Tallinna muretsema seemnevilja põllutöoministeeriumi poolt määratud krediidi arvel.“

Vahepeal pean tähendama härra põllutöoministrile, et kui Teie ütlesite, et laenu on antud ka rahas, siis ei ole see õige. See laenu on põllumeeste juurde jõudnud viljana, rahas Teie ei lubanud laenu anda. Missugune olukord valitseb, seletab kiri edasi.

„Valla esindaja ilmus 18. veebruaril Eesti tarvitajate keskuhisusest vilja tellima. ETK

vastati, et valdodega tegemist ei tee, vaid ETK annab ainult tarvitajateühisustele. Esindaja selgitas, et Kooraste vald tellib vilja Otepää tarvitajateühisuse läbi. Selle peale lubati esindajal viljaproove ja hindu vaadata. Hinnad olid: kaer 310—320 senti puud, kaer „Võit“ 350 senti puud, oder 300—350 senti puud. Valla esindaja pööras kohe Otepää tarvitajateühisuse poole, et tellimist sisse anda, kuid sealt vastati 20. ja 27. veebruaril ja 2. ja 6. märtsil, et hinnad ei ole veel määratud.“ Vaadake nüüd, mis tegelikult välja tuleb. Tallinnas näidati põllumeeste esindajale viljaproove ja teatati: hinnad on need ja need, see oli 18. veebruaril. 20. ja 27. veebruaril ja 2. ja 6. märtsil ei teatud aga kohalikkudes ühistegelistes asutustes veel neid hindu. Kohapealsed tarvitajateühisused peavad selle vilja kätteandjad olema, aga nad ei tea veel, mis viljahind on. 7. märtsil alles teatas Otepää tarvitajateühisuse ärijuht, et hinnad on: kaer 370—390 senti puud ja oder 370—490 senti puud. Mida see siis nüüd tähendab? Tallinnas olid hinnad ühed, kohapeal on need teised. Ja arusaadav, et need kohapeal teised võiksid olla, aga ainult sedavõrt, kui võrt veo- ja vahetalitusekulud juurde tulevad. Aga siin on 310 sendilt tõusnud 370 sendile puud, tähendab 60 senti võrra puudalt on hind tõusnud. Kas siis tõesti need vahetalitusekulud nii suured peavad olema?

Kui need hinnad nii tõusevad, ja kindlasti tõusevad nad 7. aprilliks veel rohkem, ja kui põllupidajad laene veel kätte ei ole saanud, siis tuleb küll oletada, et meil põllud külimate jäävad, sest nende hindadega põllupidajad seemet osta küll ei jõua.

Seega on põhjendatud ka kartus, et tarvitajate keskühisus ja seemneviljauhisused on ainult selleks, et hindu üles kruvida, aga mitte selleks, et aidata põllumehi, et nad odavamalt seemnevilja saaksid. Ja valitsus on neile ühisustele lubanud niisugust teed käia seega, kui ta lubas tarvitajate keskühisusele ja seemneviljauhisustele hinda võtta mitte suuremal määral, kui teised erakaupmehed võtavad. Ja mina nimetasin juba eelmisel korral, kuidas erakaupmehed sügisel vilja odavasti kokku ostsid, ja kuidas nad oskavad selle vilja, mis söögiviljaks ostetud, kõrgema hinnaga seemnevilja pähe ära müüa, ja kuidas nad seega aitavad tarvitajate keskühisusele hindu üles kruvida. Seda kõike olen mina näidanud, ja see on tõeks saanud. Need teated tulevad kohapealt ja need on 7. märtsist. Aga et hinnad tõusevad, on kindel, ja 7. aprillil ei ole kaerapuud enam 370, vaid juba 400 senti. Kui valitsus laseb nii edasi teotseda ja olukorda nii edasi areneda, siis tingimata ei ole see enam

korralik põllupidajatele seemnevilja muretsemine, ei ole see korralik laenuandmine j.n.e. Siin ei ole valitsus põllupidajate huvide eest väljas, ja ta ei kaitse ka riigikassa huve enam.

Edasi kirjutatakse kirjas: „Palume põllumeeste rühma pöörata kohe põllutöoministeriumi poole, et põllutöoministerium nõuaks, et riigi krediidiga muretsetud vilja pealt ei tohi asutused nii suurt vahekasu võtta, ka peaks ETK sunnima valdadele vilja andma, sest Eesti põllumehed asuvad valdades, kuid mitte tarvitajateühisustes.“

Võibolla et valitsusel oli õigus seda teed tarvilikuks pidada, et tarvitajateühisuste kaudu seemnevilja välja anda. Kuid meie teame, et tarvitajateühisusi igalpool ei ole, ja see maapidajatele seemnevilja muretsemises raskusi teeb. Siin peaks teised viisid ja muudatused ette võtma, kuidas seemnevilja põllumeestele kättesaadavaks teha. Nagu kõnetoolilt ette toodi, et kui oleks laen antud ühistegeliste asutustele, siis oleks tee leitud, kuidas põllupidajaid seemneviljaga rahuldada. (J. Lehman, as: Aga neile on ka antud.) Kõneldi, et ei ole antud.

Edasi tahaksin peatuda härra Vommi kõne juures. Härra Vomm tähendas, et põllupidajatele ei ole seemneviljalaenu niivõrt ikalduse pärast tarvis, kui tütardele kaasavaraks, tubade möbleerimiseks ja pangavekslite maksmiseks. Vaadake, kui sotsialistid niisuguste väidetega välja tulevad, siis neid arvestada ei saa. Võib ainult seda öelda, et teame, et härra Riigivanem kuulub neisse ridadesse, kus härra Vomm istub. Kui härra Vomm leiab, et laenu lähivad tütardele kaasavaraks ja vekslite maksmiseks, siis võivad seda ainult härra Vommi sarnased isikud arvata. Ma võin kinnitada, et paljudel laenu vajavatel talupidajatel ei ole toas peegliga kappe ega linnunahkseid kasukaid seljas, nagu härra Vommil, kes alles noor asunik. (O. Gustavson, stp: Aga kui meie hakkame pükse vaatama?) Kui Böcker'i korstnatest Teile ei jätku, siis on loomulik, et tulete minu pükse jagama. (J. Vain, stp: Püksiasjanduse tundja olete.)

Tahan veel märkida üht asjaolu ikalduse-laenu suhtes, mis hilisemal hindamisel selgunud. Juba eelmisel korral tähendasin, et ikaldusekomisjonid, kes ikaldusehädasid uuesti selgitama hakkasid, näitasid, et ikalduse-laenu on tarvis 200 miljonit senti. Valitsusel on kõigest 50 miljonit senti, sellest on määratud Pärnumaale hädaliste nõuete rahuldamiseks 25%, teised maakonnad saavad 10—20% vähem. Nõnda et nad saavad üldse $\frac{1}{4}$ osa sellest, mis neile vaja läheks ikaldusehädade rahuldamiseks.

Meie teame, et need ikalduse all kannatajad, kelle ikaldus hiljem selgeks tehti, saavad samuti laenu, kuid ainult 25%, kuna eelmised ikalduse all kannatajad said seemneviljalaenu pikendamist ja neil jäetakse isegi tulumaks ära. Kelle hädasid aga hilisemal ajal selgitati, nende laene ei pikendatud ja tulumaksu maha ei arvata.

Mispärast on asetatud need ikaldusehädalised hälvemasse seisukorda, kui need, kelle ikaldusehädasid selgitati sügisel? Peab ütleva, et siin on omapärane talitamisviis, millest peaks järelduse tegema, et valitsus ikkagi külaliselt ja otstarbekohaselt kõiki teid ei ole püüdnud ära kasutada, mis tarvis oleks. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kas tahate „Boshetsat“ laulda? (J. Vain, stp: „Boshetsat?“ — O. Gustavson, stp: Was ist das?) Paneme „tsarja hrani“ veel juurde. (E. Joonas, stp: Kas Teie ei ole laulnud seda laulu? — Hulgalisel vahelhüüded pahemalt poolt.) Seckendorff'i ajal olite teie põõsa all, mina aga kaitsesin julgesti põllumeeste huve ja julgesin pea püsti hoida. Selle eest peeti mind Saksa võimude poolt valve all. Kui ma oleksin nende laulu laulnud, siis ei oleks seda vist sündinud. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Põllumehed olid sel ajal niisama hädas, nagu praegu. Neilt võeti seemnevilja, ja need mehed, kes siis põllumeeste kaitseks väljas olid, istuvad praegu põllumeeste ridades, neid viidi Seckendorff'i valitsuse poolt vanglasse. Aga näidake, kus on teie ridades mehed, kes oleksid põllumeeste huvide eest siis väljas olnud. Siis ei olnud teie põllumeeste huvide eest väljas, nagu teie seda praegugi teha ei taha. (Hulgalisel vahelhüüded pahemalt poolt, keskel ja paremalt poolt.) Nähtavasti millegipärast on teil valus tött kuulda, et ikalduse- ja seemneviljahäda suur on. Minevik näitab, et teie okupatsioonialajal ei tahtnud põllumeeste huvide valvel olla, ja kinnitab omakorda, et teie seda ka praegu teha ei taha. (A. Schulbach, tõe: Niisuguste häbematusstega tulete välja!)

8. Riigikogu kahe järgmise koosoleku määramine.

Esimene koosolek pidada kell 5 p. l. (Päevakord prot. nr. 228/29.)

Teine koosolek algaks 15 minutit pärast esimese koosoleku lõppu. (Päevakord prot. nr. 229/30.)

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on esimene koosolek määratud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on teine koosolek määratud.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas. (Punkt 7. järg.)

Põllutööminister **K. Soonberg:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mis puutub muretsetava seemnevilja hinnasse, siis on selge, et sündhinda Vabariigi Valitsusel võimalik maksma panna ei ole. Küll on määruses ja kokkuleppes seemnevilja varustavate ühisustega punkt, mille järgi nad sunnitud müüma seemnevilja mitte kõrgemalt kui turuhind tol ajal, tähendab, mitte kõrgemalt kui erakaupmehed müüvad. Muidugi kohapealsetel ühisustel on õigus juurde lisada sellele hinnale veel kohapeale toimetamise kulud. (M. Martinson, põl: 60 senti puudalt ja rohkem!) Siin härra Martinson kandis ette, et üks tarvitajateühisus, nimelt Otepää tarvitajateühisus, olevat 60—70 senti kulusid juurde lisanud. Seda on kahtlemata palju. Muidugi seda on täiesti võimalik kontrollida keskühisustel, et kohapealsed ühisused palju juurde ei lisaks. Seda tehakse, meil on kontroll olemas. Kui mõni üksik juhtumine on ette tulnud, siis niisugused asjad tulevad kõrvaldada.

Th. Pool (tõer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste kogude poolt esitatud ülemineku-vormel sisaldab endas kaht soovi: esimene soov on see, et ikalduselaenu summad suurendataks, ja teiseks, et põllurammu- ja jõutoidulaenu pikendataks. Seni on kõnelejad peatunud esimese küsimuse juures. Mina tahaksin aga selle vormeli teise osa juures peatuda. Võibolla see soov on hea, et seemnevilja- või jõutoidu- ja põllurammu-laenu pikendada, kuid ma tahtsin tähelepanu juhtida sellele, kui meie säärasele teele asume, see meid õige libedale võib viia... (A. Schulbach, tõe: Need laenu võivad kinni külmada.) Just, nagu tähandati, võivad laenu kinni külmada. On teada, et riigi ressursid ei ole suured, et ta vabalt igale poole laenu võiks anda, ja parema tahtmise juures tuleb juhtida ikkagi sinna, kus raha kiiremini ringi käib. Jõusööda-, põllurammu- ja seemneviljalaenu on säärase, mis kiiresti ringi käivad ja kust ruttu raha tagasi tuleb.

Eriti kui meie võtame jõusöödalaenu, siis teeb see ühe või kahe kuuga ringkäigu. Kui tahetakse seda pikendada, siis on otsekohe selge, et seda peab mujale kasutatama. Siis ei ole see enam jõusöödalaen, vaid seda kasutatakse siis elatisülesanneteks. Järelikult selle sooviavalduse teostamisega saavutatakse see, et need laenu viiakse üle ühe fondi alt teise fondi alla. Iseasi on, kas seda laenu aasta pärast on kergem tasuda kui kuu või paari pärast, kui laenu kasutavad piimaühisused otsekohe selle laenu varal saadud piima arvel raha tagasi saavad. Järelikult ei ole säärane sooviavaldus põllumajanduse huvides, see viib nende laenude samuti kinnikülmamisele kui tööstuses. Kui soovitakse laenu anda, siis antagu teatud ülesandeks, mitte aga säärasel kujul, nagu siin jutt oli.

J. Fuks (as): Lugupeetud rahvasaadikud! Üks vanasõna ütleb, et „tühi toob tüli majja“. Ma pean ütleva, et praegused läbirääkimised ja kõik, mis Riigikogus ette kantud ikalduse puhul, on tulnud sellest, et riigil ei ole niipalju raha ikaldusekahjude rahuldamiseks põllupidajale anda olnud, kui see tarvilik. Riigikassa kui ka põllupidajate rahakott on tühi. Riigil ei ole üksi väljaminekuid ikaldusekahjude likvideerimiseks, vaid ühenduses sellega, et põllumajandus mitu aastat põeb ikaldusekriisi, on tekkinud raske olukord töolistel, ametnikkudel j.n.e. Kõik kannatavad selle all, ja seepärast on arusaadav, et riigil ei ole üksnes väljaminekuid toetuseks põllumajandusele, vaid tal tuleb ka teistele aladele tähelepanu juhtida.

Kui siin täna juttu oli tööpuudusest, mille puhul rkl. Tonkman tähendas, et maal on tööd küllalt, puuduvat vaid töölisel, siis pean ütleva, et põllupidajail puudub raha tööde läbiviimiseks. Oleks neil raha, võiksid nad teha oma põllud palju kultuurilisemaks, võiksid soised heinamaad muuta kuivadeks kraavitamise teel j.n.e. Põllupidajail on aga rahapuudus, seepärast ei saa nad tööjõudu palgata, ning see tööjõud valgub linna, ja linnas tekib töötatööliste küllus.

Kui siin härra Martinson kurdab, et 50 miljonit senti on valitsus lubanud teistkordseks ikalduselaenuks, siis ütlen, et ka põllumeeste kogud on teinud kõik, mis võimalik, iseäranis Pärnumaal, kus juhtide, kogumeeste saamatuse tõttu on tulnud pankadel Abja linavabrikule kustutada 50 miljonit senti, mis oleks väga tarvilik summa olnud ikaldusekahjude rahuldamiseks. See on läinud mujale. Kui riik 64 miljonit aastas on üles saanud võtta soode kuivatamiseks ja magistraalkraavide jaoks, siis see 50 miljonit, mis Abja linavabri-

kule oldi sunnitud kustutama, tuletab meelde, et igalpool ei ole põllumeeste kogud põllumeeste huvide kaitsjad olnud, vaid Abjas on nad töötanud selles suhtes, et põllupidajad ei ole saanud oma põllusaaduste eest täit hinda, ja riik on pidanud kustutama 50 miljonit senti võlgu. See ei ole imeks panna, sest teotsetakse vahest ka oma partei ja ka isiklikkudes huvides.

M. Martinson (põl) (fakt. märk.): Asjaliku märkusena pean härra Fuks'ile teatama ja tahaksin ligi lisada mõned andmed neile summadele, mis ikalduse aitamiseks vaja oleksid, mida aga koonduseerakond on aidanud teistele aladele juhtida. Mineval aastal läks hoolekandeks 340 miljonit, tänavau aga juba 640 miljonit. Ja Hoolekande seadus viidi just koonduse ja tööerakonna rühma kaasabil läbi. Siis on veel tulemas teised seadused, mis jällegi suuri kulusid nõuavad. Ühe osa kuludest saime meie, põllumehed, eelarve-komisjonis tagasi tõrjuda, see on töolisteatr'i summa, aga kuidas see siin Riigikogus jääb, seda ei tea veel.

Siis nõudsid põllumehed, et kuigi riigiametnikkudel raske seisukord, ei tuleks maksma panna Riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadust, aga see viidi jällegi läbi ning nõuab riigikassalt 150 miljonit väljaminekut. Ka seda oleks võidud ikalduse heaks anda. Aga tänu koondusele ja teistele, kes on aidanud neid summasid sinna mahutada, kust põllumees seda kuidagi kätte ei saa!

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Faktilise märkusena tahtsin tähendada härra Martinson'ile järgmist: Riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadus seati kokku siis ja esitati Riigikogule, kui valitses veel Jaan Tõnisson'i valitsus, kellest osa võttis ka kolm põllumeeste esindajat. (A. Schultbach, tõer: Noh, Holberg'i ei maksa luge da!) Aga ei ajakirjanduses ega Riigikogus pole olnud kuulda, et põllumeeste esindajad oleksid valitsuses selle seaduse vastu olnud ja nõudnud, et seda ei esitataks.

A. Laur (as) (fakt. märk.): Faktilise märkusena tahaksin niipalju märkida, et kui rkl. härra Martinson tähendas, et koonduselased olevat aidanud pahemal tiival Riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadust läbi viia, siis tuletaksin härra Martinson'ile meelde järgmist: Kui rahaasjanduse komisjonis meie esindaja härra Maaker tegi ettepaneku, et see seadus hakkaks maksma paar aastat hiljem, siis selle ettepaneku poolt ei hääletanud keegi muu, kui meie koonduse mehed üksi. Ja isegi teie esindaja ei hääletanud selle poolt.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. M. Martinson'i poolt on esitatud ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjus, leiab, et Vabariigi Valitsuse korraldused ikaldusekahjude hindamise ja seemnevilja muretsemise asjus puudulikud on, laenusid ei ole erapoolelt ja õiglaselt määratud, nõuab ikalduse- ja seemnevilja muretsemise laenude suurendamist, ning peab tarvilikuks, et senini väljaantud seemnevilja, põllurammu ja jõutoidu laenudest pool osa saaks pikendatud kuni 1. det. 1929. a. ja teine pool kuni 1. märtsini 1930. a., ja läheb päevakorras edasi.“

Rkl. Lauri poolt on esitatud lihtülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas, — läheb päevakorras edasi.“

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on lihtülemineku-vormel vastu võetud. (J. Vain, stp — põllumeeste rühmale: Natuke vähem rõõmu teeb teile võlgadeküsimus, kui siin see.)

(Hüüded: Lõpetada!) On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

10. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele raudteetööstuses ettetulnud korravastaste nähtuste üle.

H. Martinson (tp): Teedeministri vastus meie arupärimisele raudteetööstuses ettetulnud korravastaste nähtuste üle ei võinud arupärijaid rahuldada, sest teedeministri seletusest paistis välja, nagu oleksid need töölisel, keda arupärimises näitena ette toodi, täiesti kõlbmatud ja korratud oma teenistusekohuste täitmisel olnud, ning nende teenistusest vallandamine kõigiti heakorras huvides sündinud.

Mina arupärimise põhjenduses mainisin juba seda asjaolu, kui kaitseta alamad teenijad oma lähema ülemuse vastu on, ja kui kerge

neid kõiksuguste väiklaste tagakiusamiste läbi reast välja lüüa. Hakkab alamteenija oma õigust nõudma „kõrgema ülemuse“ kaudu, siis sealt vaevalt midagi välja tuleb, sest kõrgem ülemus teeb ametliku järelepärimise, kus vastajad tihtilugu ise neiks osutuvad, kelle tegevuse peale alamteenija kaebust tõstis, ja kõie ots ongi leitud, mille otsa „süüdlast“ — süüdlast hanijalgades — üles võidakse puua. Nii on ka praegu lugu.

Teedeministri ametlikule järelepärimisele selles asjas on ka „ametlik vastus“ ilmunud, ja selle ametliku vastuse järgi oli arupärimises ettetoodud raudteetöeline Baranov täiesti kõlbmatu isik oma teenistusekohuste täitmisel, keda ainult ülemuse pikameeleline kannatus oma koha peal hoidis. Baranov'ile olevat mitmel korral noomitusi ja hoiatusi tehtud, see ei olevat aga midagi aidanud, ning ta tulnud lahti lasta.

Kui vaatame neid märkusi ja hoiatusi lähemalt, siis näeme, kui kergel käel neid jagatakse neile inimestele, kes ühel või teisel põhjusel ülemusele ei meeldi. Baranov on saanud: 1) noomituse signaalimääruste mittetäitmise pärast, 2) märkuse tee mittekorrasoleku pärast ja 3) valju noomituse omavoliliselt töölt ärajäämise pärast. Kui õiged need märkused ja noomitused on, selle kohta annavad seletust kõige paremini need lugematud palved, mis Baranov l. liini jaoskonda ja chituse direktsooni on saatnud selleks, et temale antavaid süütugusid uuritaks.

Vastused jäid aga kõik saamata, ka uurimist ei olnud, ei tahetud seda teha või tehti seda sihilikult vastupidises suunas, nii et Baranov pidi süüdlaseks jääma. Ta taheti süüdlaseks teha, sest et tema tarvilikul määral teemeistrit määrada ei tahtnud, nagu see harilikult kombeks.

Baranov sai esimese noomituse „signaalimääruste mittetäitmise pärast“. Kuidas sellega õieti lugu oli, näitab asjakäik kõige paremini.

Tallinna 10. piirkonnas oli uue depoo teel üks rööbas katki, mida Baranov pidi parandama. Baranov lasi mehi roolikuga viia uue rööpa katkise teosa parandamiseks kohale. Kohale saades leiti aga, et uus rööbas ei passinud, osutus natuke pikemaks kui vaja. Baranov läks meestega uue rööpa järele, piiras aga enne katkise teekoha signaalimääruste kohalt sisse. Roolikule, mis teisel teel seisis, pani ta lipu peale. Samal ajal aga sõitis uuest depoo vedur proovisõidule ja otse rooliku otsa, sellest hoolimata, et seal hoiatuseks lipp peal oli. Õiguse pärast oleks pidanud saama noomituse vedurijuht, aga teemeister ajas süü Baranov'i peale, ja viimasele tehtigi noomitus.

Selle noomituse teadaandele Baranov alla ei kirjutanud, palus asja uurimist, mis aga tähele panemata jäeti.

Teist märkust, mis Baranov'ile Soonistes tehtud „tee mittekorrasoleku pärast“, ei ole talle üldse teatavaks tehtud. Tema saanud sellest juhuslikult teiste tööliste kaudu teada. Salongvagn on olevat seda teed möödasõitnud, ja vagunis istuv kõrgem ülemus olevat tee mitte hea leidnud olema ja arvanud heaks Baranov'ile märkuse teha. Mis seal viga olnud, seda ei ole Baranov tänapäevanigi teada saanud. Oli tee auklik, raputas, vintsutas sõitjat või viis kraavi, või mis põhjusel see sündis, see on Baranov'ile ka teadmata. Olid seal ka „pehmed rööpad“ süüdi või mõni teine põhjus, ikkagi oleks pidanud vastutaja olema teemeister, aga mitte liht remonditöeline, kes ainult seda teeb, mida teda kästakse.

Kolmas, vali noomitus ühes hoiatusega järgneval süüteokorral teenistusest lahtilaskmisega näitab kõige selgemini, kuidas rööpa-seadjat süüdlaseks tahetakse teha. Valju noomituse saanud ta selle eest, et liini osakonna juhataja tee järelevalvet toimetades Baranov'it ei ole näinud, ja töölised toimetanud tee parandust järelevalveta. Hiljem selgunud, et ta õiendanud oma koduseid asju.

Nii teedeministri seletus, ja ma ei kahtle sugugi, et teedeministrile tema järelepärimisele just säärnane seletus ei oleks antud õigete süüdlaste või nende kaaslaste poolt muidugi.

Et Baranov omavoliliselt, oma otsekohe ülema teadmata ära oleks olnud, oma koduseid asju toimetamas, ei vasta tõele. Selleks on minul siin kirjalik dokument.

Sellest kirjast on ka näha, et Baranov oma raportis teedeministri tähelepanu sellele juhtinud, et tee auklik ja parandust nõuab, ning peale selle veel enesele kaks päeva palunud oma toimetusteks. Kiri ise, mis teemeister Palmi allkirja kannab, käib järgmiselt: „T. E. Baranoff. Palun teatada, mis teetöstmist Teie näitate oma 30 kuu raportis, ega aukude parandust ei näidata tee töstmiseks, ja ilma minu loata ei ole midagi tee töstmist teha, see saab, kui tarvis on, tehtud seaduslikus korras.“ Vahepeal on midagi muud, mis siia ei puutu, siis tuleb „Kaheks päevaks luban omale kasutamiseks.“ Lõpp ei puutu ka asjasse. Allkirja esimesed tähed on kokkumurdmisest segased, aga nimi „Palm“ on selgesti loetav.

Sellega kaob süüdistus, nagu oleks Baranov omavoliliselt oma teenistusekohuste täitmiselt ära jäänud, täiesti ära; ühes sellega ka põhjus noomituse, pealegi valju noomituse, andmiseks.

Kas teemeistril õigus on enesele alluvale töölisele vaba aega anda või mitte, seda mina ei tea, ega polnud seda ka Baranov'il vaja

teada. Tema on oma otsekohe ülemuselt enesele 2 vaba päeva palunud, seda on talle lubatud — pealegi kirjalikult. Kui see seadusele või määrustele ei vasta, siis vastutab selle eest ikka loa andja, mitte loa kasutaja. (Teedeminister O. Köster: Kas see just siis oli, kas meie ühest ja samast asjast räägime?) Arvatavasti küll, ega ta mitu korda ära ei võinud olla. Võib võimalik olla, et loaandmine teemeistri võimupiiri ei käinud, ja ta oma naha eest hirmul olles salgas loaandmise maha ja ütles, et Baranov omavoliliselt töölt puudunud, ja teda usti, Baranov'i seletusi arvesse võtmata. On see kord? On see õiglane asjaajamine? Viimseks süüks, mis ka tema lahtilaskmise põhjuseks oli, oli see, et ta teisi mustama olevat hakanud. Missugune see mustamine oli, sellest rääkisin ma juba arupärimise põhjendamisel ja ei tahaks enam seda kordama hakata. Lahtilaskmise põhjuseks oli see, et Baranov julges tunnistajana esineda teemeister Jüri Sule seadusevastase tegevuse kohta raudteetöölise kasutamise asjas oma eratöiks. Arupärimise põhjenduses nimetasin ma ka, kui lootusetu on alamteenija võitlus oma ülemuse vastu, kui see oma võimu kurjasti tarvitab. Alamteenija peab süüdlane olema, ülemust ustakse enam. Ja selles see kogu alamteenija kurbloolus seisabki, et ülemust enam ustakse. Lugematud kuritegevused riigi petmises ja riigivaranduste kurjasti tarvitamises räägivad selget keelt sellest, kui vildakule teele astutakse seega, kui ikka ülemust ustakse. Raudteelt võiksin ma väga palju näiteid tuua sellest, kuidas just teemeistrid enesele alluvaid töölisi sunnivad enesele kas tööd tegema, viina ostma või ka mõnda muud meelega andma. Kitsarööpalisel raudteel on ühe piirkonna remonditöölised sunnitud iga palga-saamise korral teemeistrile pudel viina ostma. (Teedeminister O. Köster: Kus see on, öelge mulle? — K. Tonkman, põl: Meie tahame ka kuulda saada!) See on sellel uuel teel, pärast ma ütlen. Kes seda ei tee, sellel on varsti tuul jalge all. Teises kohas jälle on nagu iseene-sest mõistetav, et need töölised, kellel lehm on, peavad teemeistrile suve jooksul vähemalt 10 naela võid viima, tasuta muidugi. Ka seda võin Teile (kõneleja pöördub teedeministri poole) öelda, kus see on. (Teedeminister O. Köster: Palun! — K. Tonkman, põl: Kas meile ei öelda?) Siis lastaks töölised kohe lahti ja nad ei saaks oma õigust kätte. Minu küsimisele, miks töölised säärast asja kannatavad, sain vastuse: „Mis sa ikka teed, tahad teenida, pead seda nõudmist täitma, muidu hakkab kiusama, ja

ega siis ikka enam head tule, ja kus sa nüüd teenistust leiad!« Rääkijad ise palusid veel mind, et ma Jumala pärast nende nimesid avalikult ei nimetaks, vastasel korral polevat neil enam elu, nagu kogemused nii mitu korda näidanud. Ja säärase ebaõigluse ohver on Baranov praegu. Et ta julges ülemuse kuritegusid paljastada, sellepärast on ta kõlbmatu kohustetäitja, hooletu ja võibolla ka joodik, teiste mustaja, ja sellepärast tuleb ta teenistusest tagandada.

Kuhu jääb siin õigus? Kas sellega tahetakse meie alamate teenijate kohusearuudust ja isamaa-armastust kasvatada, kui nad ülemuste kuritegevusi nähes ja tundes vaikima ja kannatama on sunnitud?

Niisamasugune oli lugu ka Valga rööpaseadja Staroi'ga. Staroi pidi joobnud olema, sest ülemus ütles seda. Et aga jaamaülem, tema oma ütluse järgi, purujoobnud inimese veel saatis rong nr. 19. vastu võtma, juba see tunnistab, kui nõrgal jalal see joobnudoleku süüdistus on. Joobnud inimest ei saadeta, ei tohi enam saata rongi vastu võtma, sest kes vastutab selle eest, kui ta kas ise rongi alla jääb või joobnud peaga rongiõnnetuseks põhjust võib anda. Kui jaamaülem Särm seda siiski tegi, siis on õieti tema veel suurem süüdlane kui rööpaseadja. Raudteearsti abi Hansen on lasknud Staroi'd mööda põrandalauda käia ja öelnud siis, et viimane joobnud ei ole. Et ta pärast oma ütluse ümber muutis — jaamaülema meeleheaks muidugi — viimast kartes või mõnel muul põhjusel, see jäägu tema oma südametunnistuse asjaks. Selgeks seda teha ei saa, ka kohtu-uurija lõpetas asja süütõenduste puudusel. Keegi ei tahtnud või ei julenud õigust tunnistada. Ei tahtnud võimumeeste vihaaluseks ühe „tühipalja töölise“ pärast langeda. Ülemus ütles, ja rööpaseadja pidi joobnud olema ja ka joobnuks jääma. Ja selle joobnud rööpaseadja pidi vaene jaamaülem ise oma puhta käega — teiste teenijate puudumise pärast — kontorist välja talutama, õrnalt muidugi, nagu viisaka kavaleri kohus. Vaene jaamaülem küll! Mis sugust vaeva ta pidi nägema! Mispärast ei kuulatud Staroi poolt ülesantud tunnistajat, kes seda peksmise või väljasaatmise lugu pealt nägi, vedurijuht Spulge't ka üle? Kas see ka joobnud oli? Selles see kurbloolus seisabki, et asja nii ühekülgselt aetakse ja teist poolt ei küsita. (Teedeminister O. Köster: Kohus peab teadma, mis ta teeb!) Peab jälle seda vanasõna meelde tuletama: „Ega hunt hunti ei murra!“ või „Ega kaaren kaarna silma välja ei noki!“

Tallinna veosakonna vagunipuhastajate ületunnitöö asjas ei ole teedeministrile vasta-

miseks ka õigeid andmeid antud, ja sellepärast lonkab ka seegi vastus.

Teedeministri seletuse järgi olevat neil kuudel, mil ületunnitöö töölitele kaela sunniti, kaks kuni kolm inimest puhkusel olnud, ja sellepärast tulnud teistel rohkem aega tööd teha, mille eest neile aga ühe Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal eritasu ei tulevat maksta. Kuigi see nii oleks, kuhu jääks siin õigus? Töö on kindlasti ära jaotatud kahe vahetuse vahel, igal inimesel on teatud aja jooksul ka teatud arv vaguneid puhastada, mille eest nad ka teatud tasu saavad. Lastakse sealt aga 2—3 inimest puhkusele, ilma et asetäitjaid juurde võetaks, siis on ju loomulik, et tööliljad seda rohkem peavad tegema. Et neile selle eest eritasu ei maksta, see on lausa ülekohus, ja säärasele teele ei tohi riik asuda. Kui teised töölised puhkuselolijate töö erilise tasuta peavad ära tegema, siis ei anna ju mitte riik, kui peremees, kui tööandja, oma teenijaile puhkust, vaid see sünnib kõik teiste teenijate või tööliste kulul. See on ju hullem ekspluaateerimine, kui kuskil mujal eraasutuses võib juhtuda.

Õieti ei ole asi nii. Veosakonnas olid vagunipuhastajad naisterahvad küll kahes vahetuses tööl, kummagis 13 inimest, kellel kõigil oma jagu tööd oli teha. Seal vallandati aga üks tööline, ilma et uut oleks asemele võetud, ja ülejäänud 12 inimest pidid senise 13 inimese töö tegema. Et nad seda ei jõudnud, on iseenesest mõistetav, ja sellepärast sunniti neid ületunde tegema. Kui naised selle üle nurinat tõstsid, et nad ühe inimese tööosa tasuta peavad tegema, ja palvega jaoskonnaülema ees esinesid, et nende vahetusse 1 inime juurde võetaks, siis karistati just palujaid jaoskonnaülema poolt määratud avaliku noomitusega.

Et noomitusesaajad endid kuidagi süüdlased ei tundnud olema, siis pöörasid nad palvega otse teedeministri poole, neile määratud karistus — noomitus — tühistada. (Teedeminister O. Köster: Mis aastal see oli? Ega see praegust valitsust ei puuduta.) Möödunud sügisel.

Härra teedeministril muidugi polnud aega asja uurida, ei pidanud ka vaeva vääriliseks seda uurida lasta, leppis lihtsalt sellesama karistusemääraja ametliku aruandega, mis muidugi asja õiges valguses ei lase paista, ja jättis nende palve tähele panemata, mis ka palujatele kirjalikult teada anti ministri kantselei poolt 27. nov. 1928 nr. 2.294 all.

Palujate esimene nõudmine, nende vahetusse üks inimene juurde võtta, täideti, ja sellega oli nurina põhjus kõrvaldatud.

Mispärast neid aga õiglase nõudmise pärast, mis ju selle nõudmise täitmise läbi tunnustamise leidnud, veelgi noomitusega karistati, see jääb kõigile arusaamatuks. Ja miks neile puuduva ühe inimese töö äratemise eest tasu ei maksta, ja selleks ühe vana Vabariigi Valitsuse otsuse selja taha poetakse, on niisama arusaamatu.

Tollipanamast on meil lugusid teada, kuidas seal alles pika uurimise järele lood ilmsiks tulevad, millest näha, kuidas seal ülemad ametnikud alamate teenijate ületunnitöö tasu enesele võtnud, kelmuse pärast ametist tagandatud või ümber paigutatud, isegi veel tagantjärele autasu vääriliseks arvatud ja neile ka suured summad välja makstud.

Ei ole kahtlust, et ka raudteel sarnaseid asju ei sünni.

Pealiskaudsete ametlikkude raportite kaudu ei saa midagi teada ülemate ametnikkude seadusevastase tegevuse kohta. Ka siin peaks põhjalik uurimine käsile võetama, muidu parandust ei tule, ja ülemametniku omavoli kestab edasi, mis niikuinii juba mitu korda enam on riigi alustugesid õnestanud, kui see nii väga kardetud kommunism.

Meie töösturite ja ärimeeste ringkonnad kaebavad juba, et suured maksud neid „riigitimisele“ viivat. Kuipalju enam on töölised ja alamad teenijad õigustatud nurinat tõstma! Nemad, kes näljaga võideldes iga päev ülemate ametnikkude seadusevastaseid tegevusi vaikides on sunnitud pealt vaatama, nende „riigitimise“ on igale aru saada tahtjale enam selge, kui ülemate hädakisa suurte maksude üle. Igal sammul altkäemaksud, petmised, vargused ja muud ilusad asjad, mille kõrvaldamiseks meie valitsusel puudub kas jõud või tahtmine. Mina ei taha sellepärast etteheidet teha ainult praegusele valitsusele, sest need pahed on sisse juurdunud ja neid on isegi kasvatatud endiste valitsuste ajal, ja säärast Herkulest, kes selle Augia talli sõnniku ära peseks, on vaevalt leida meie kodanlikust ringkonnast.

Kui alla langenud nende moraal ja õiglusetunne on, näitab kõige selgemini ühe nende juhtiva jõu hiljutine käsitsi kallaletungimine töö-hoolekande- ja haridusministri reile, kes nende tegusid julgus õige nimega nimetada. Säärane teguviis väärleb ainult põlgust.

Vabandage, et ma ainest sugu kõrvale läksin, aga ei saanud ennast tõesti pidada.

Lõpuks oleks mul öelda: Teedeministri vastus käesolevale arupärimisele ei võinud meid rahuldada, sest andmed, mis temale selleks antud, on liiga ühekülgseks osutanud, mis, nagu ennem alati, süü ainult „rööpaseadja“ kaela veeretavad, sellepärast esitan Riigiko-

gule vastuvõtmiseks järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates teedeministri seletuse arupärimise kohta raudteetööstuses ettetulnud korravastaste nähtuste üle, leiab, et see vastus ühtki tagatist selleks ei anna, et valitsus tõsiselt sarnaseid väärnähtusi kõrvaldada tahaks, ja läheb päevakorras edasi.“

Juhataja **R. Penno:** Rkl. Laur on esitanud lihtülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele raudteetööstuses ettetulnud korravastaste nähtuste üle, — läheb päevakorras edasi.“

K. Veiss (tp): Lugupeetud rahva-saadikud! Arupärimise punkt 1. kohta võiks öelda, et valitsus on käsitanud puudulikke andmeid: 1) pole üle kuulatud kahjukannatajaid, 2) pole küsitud Eesti raudteelaste ühingu andmeid, kes oli tegelik asja algataja.

Õeldakse, et raudteedevalitsuse poolt on uurimismaterjal saadetud prokuröri kätte süüdistuse otstarbeks, kes aga asja olevat ära lõpetanud süüd mittetõendavate asjaolude pärast. Muidugi, kui raudteedevalitsus muist süüdistavat materjali kõrvale jätab ja veel pealegi kõige paremad tõendused, siis muidugi pole prokuröril muud teha, kui asi lõpetada ja valekaebuse esitaja vastutusele võtta, mida aga pole tehtud. Juba see on fakt, et seal midagi peab lõhnama, mis tuulutamist kardab.

Mis puutub süüdistusematerjali J. Sule asjas, siis tean järgmist: Möödunud aasta kevadel käisin Eesti raudteelaste ühingu esindajaga teedeministri abi juures J. Sule asjas vaatamas, kas ka kõik teemeister J. Sule süüdistusematerjal on ministeeriumi saadetud, kus selgus, et kaaluv osa materjalist puudus. Siis läksime raudteedevalitsusse, ma ei mäleta, missugune direktioon see oli, ja leidsime seal puuduva süüdistusematerjali. Muu seas on seal öeldud, et keegi Schönberg teemeister J. Sule juures teeninud, olls raudteel teenistuses, kuigi ta raudteekassast palka saab, on ta teemeister J. Sule juures loomade sööt-misel ja sõnnikuvedamisel tööl, kuna ta raudteetööd üldse pole teinud 13 aasta jooksul. Kõlistasin teedeministri abile, et puuduv materjal on seal. Muidugi, ma ei tea, kas need materjalid ministeeriumi saadeti. (J. Tõnison, rhv: Kelle andmed need olid, kes need esitas?) Need olid esitatud Eesti raudteelaste ühingu poolt. (J. Tõnison, rhv: Kas tunnistajad on üles antud?) Tunnistajad on olemas, kuid osa

materjalist jäi paigale raudteedevalitsusse ja ei saadetud ministeeriumile edasi, samuti, ka prokurörile. Ma arvan, et asja on võetud ühekülgsest ja hoolimata, mööda minnes asjaosalistest. (Teedeminister O. Köster: Eks teatanud prokurörile siis!) Prokurör ei näinudki seda materjali. (J. Tõnisson, rlv: Tema kuulab enne kui lõpetab.)

On mindud asja selgitusest mööda ja asutud kahjukannatajaid süüdistama. Üldse on tarvis raudteede asjaajamises tubli tuulutamine ette võtta, et neid põhjendatud nurinaid lõpetada. Näiteks varustuse direksiooni ladude valvuritel on kolmas vahetus ära võetud juba maikuust 1928. Kuna valvurid päeval ka kehalist tööd teevad, siis on see lubamata. Tähendatud asjaolu puhul on küllalt tähelepanu juhitud, et olukorda parandada, kuid seni on kõik asjata olnud.

Edasi kõnelen veel raudteelaste korterite asjast. Eesti raudteelaste ühing on mitmel korral ministri tähelepanu sellele asjaolule juhtinud, et raudteelastele, kes üürikorterites elavad, korteriraha ei anta, ja et siin olukorda tuleks parandada. Nüüd on imelik vahe tekkinud palkades. Näiteks rööpaseadja palk 58 kr., prii korter 20 kr., kokku 78 kr., teisel on palk 58 kr. kuus, üürikorter 20 kr., jääb järele 38 kr. Tegelikult kuni 40 kroonini on palkade vahe. Minister västab oma kirjas nr. 3.156, 9. I 1929 lihtsalt, et arvestus ei olevat õige. Praegu on paljud raudteelased üürikorterites, kuna neil ette nähtud prii korter. Muidugi ütleb raudteedevalitsus, kust meie võtame. Mul oli juhus näha lepinguid, mis raudteedevalitsuse ja eraisikute vahel sõlmitud korterite asjas, majades, mis asuvad arsenaliga ja kuuluvad raudteedevalitsusele. (J. Vain, stp: Kas ta on need majad välja üüritud?) Majad, mis raudteedevalitsusele kuuluvad, on välja üüritud eraisikuile, oma teenijaile ei ole neid antud. Kord oli juhtumine, kus paari korteri peale 9 raudteelast esitasid palved, kuid eraisikud said need enesele. Pärast oli veel see eraisik mõnitanud: te lihtsalt ei oska asju ajada.

Veel on võorastav asjaolu, et teenija töötab ühes kohas, kuid palka saab ja on nimekirjas teises kohas. Seda põhjendatakse sellega, et teises kohas olevat rohkem krediite.

Veel on edasi rongiteenijate puhkeae. Rongiteenijad töötavad 280 tundi kuus, üle 9-tunnilisi tööpäevi 30 päeva kuus, kusjuures välispuhkust arvesse ei võeta. Näiteks rongi brigaadil on 263 töötundi, välispuhkust 87 tundi, kokku 350 tundi. (J. Vain, stp: Aga nad saavad kilomeetrimaksu ja teevad tükitööd.) Kilomeetrimaks on küll, kuid välispuhkust arvesse ei võeta. Kui Nar-

vast tuleb rong sisse, siis öeldakse, et Narvas on brigaad puhanud, võtab teise rongi vastu ja sõidab teisele teele edasi. Samuti öeldakse ka Haapsalu rongi kohta, et meeskond on Haapsalus puhanud ja tuleb uuesti sõitma hakata, ilma et kodust puhkust saab. (Teedeminister O. Köster: Vahest saab kodus, vahest saab väljas. Peame poole võrra suuremaks tegema, poole võrra peame rohkem raudteeametnike juurde võtma.) Seda saab teisiti korraldada. Ma olen rääkinud vanemate raudteeteenijatega. Nad ütlesid, et saab välispuhkust paremini korraldada... (Teedeminister O. Köster: Paneme teenija direktoriks, kes Teile rääkis. Las ta teeb seda, kui ta nii tark on.) Ma usun, vanemad raudteeteenijad on niivõrt kogunud, et nad teavad, kuidas asja paremini korraldada saab.

Siis on võorastav asjaolu, et raudteedevalitsus ei taha tunnustada Eesti raudteelaste ühingu. (Teedeminister O. Köster: Kas seda Vaksali tänava ühingu? Selles see asi on, selles see viga seisab.) Tähendab, et ainult koht on süüdi, et ühing Vaksali puisteel asub, see on see, mis vastuvõtmatu. Raudteelaste ühing saatis Eesti vabariigi teedeministrile järgmise kirja: „Eesti vabariigi raudteede peadirektorilt saabus kiri 19. IX 1927. a., milles ütleb tema ära siseministeeriumi poolt registreeritud Eesti raudteelaste ühingu tunnustamisest. Esiteks ei seisa sarnane otsus tema võimuses, teiseks on ta vabariigi seaduste vastane, ning pidurdab ühingu tegevust, mispärast palume Teid, härra minister, korraldust teha, et tähendatud peadirektori otsus tühistatud saaks ja ühingu nõudmistele seaduslik käik antaks. Juurde lisame, et kutseühingud hoolitsevad oma liikmete eest, kuid Eesti raudteelaste ühing üldiselt kõikide alamate raudteelaste, päevatöölise ja ka endiste raudteelaste eest, mispärast Eesti raudteelaste ühingu, kui paralleelsest asutusest, ei või siin juttugi olla.“

Teedeminister oli arvamisel, et siin on tegemist vaid väikese eksitusega, ja andis nõu, esineda nõudmistega endiselt, lubades seda asja lahendada, sest tema arvates ei võivat võimalik olla, et peadirektor ei arvesta seaduslikult registreeritud ühingu. Nii ka tehti, kuid sellele järgnes järgmine vastus: „Eesti raudteelaste ühingu keskjuhatus. Kirjaga 19. IX 27. a. teatasin Teile, et mina Eesti raudteelaste ühingu, kui paralleelset asutust, tunnustada ei saa. Selle peale vaatamata pöörasite jälle 22. ja 24. septembril 1927. a. mitmesuguste palvetega minu poole. Kinnitades oma eelpool tähendatud otsust, jätan nime-

tatud kirjad tähele panemata ja palun, et Teie loobuksite edaspidisest kirjavahetusest raudteevalitsusega. (Allkiri) Peadirektor.“ Seega lõpetas ühingu keskjuhatuse peadirektoriga igasuguse läbikäimise, ja sellest peale esitab oma nõusoleku vaid teedeministrile ja Vabariigi Valitsusele, kes enam-vähem arvestavad ja on palju vastutulelikumad kui riigi raudtee valitsejad. Sellepärast ühinen rkl. Martinson'i ülemineku-vormeliga.

Teedeminister O. Köster: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei hakka üksikasju puudutama, sest need on ette toodud minu eelmises vastuses. Pean veel kord rõhutama, et need asjad, mis arupärimises ette tuuakse, on sündinud enne praegust valitsust ja osalt ka enne eelmist valitsust. Näiteks Staroi lugu. Ta on vabastatud juba 1926. aastal ja teine — Baranov — vist järgmisel aastal. Need asjad on vanad ja nende ülestõstmine nüüd tagantjärele on otstarbekohatu.

Esimese küsimuse on rahukogu lõpetanud ja teise — prokuratuur. (H. Martinson, tp: Ühes asjas oli ainult kohtuotsus.) Seega on asjad lõpetatud, ja vaevalt on siin Riigikogul veel midagi öelda.

Märkusena pean tähendama, et palgaolude parandamise küsimus vagunihaakijatele ja teistele väikesematele raudteeteenijatele on kaalimisel olnud ja selleks on väljavaated. Kui ministriumide korraldamise seadus vastu võetakse, oleks võimalus raudtee kaht direktsooni ühendada ja tähendatuile umbes 500 marka palka lisada, misjuures riigile veel üle jääks umbes 1½ miljoni sendi ümber.

Ma tahaksin öelda, et ametnikkude kui ka teenijate vabastamine on praeguse Riigiteenistuse seaduse juures raske küsimus. Ametniku juures, kes oma kohuseid ei täida ja keda vabastada tahetakse, on vabastamise juures kokku põrgatud raskustega, mis vabastamise võimatuks teevad. Kui kohtusse kaevata, siis see teda ei vabasta, sest puuduvad seesugused tundemärgid. Distsiplinaarkorras võib karistada, aga lahti temast ei saa.

Nii tuli kedagi ametnikku, kes ei vastanud oma ametile rahva kui ka ametkonna arvates, hakata tilgakaupa kohalt kohale saatma, nii et inimene ise ära tüdines ja minema läks.

Kui nõutakse üldist ametiaparaadi terendamist ja ametnikkude vastavast oma kohale, siis peaksid siin vabamast võimalused korraldamiseks olema. Suurem osa riigiametnikke vastavad oma ülesannetele, väike osa

mitte. Meil, samuti kui mujal, on tarvis terendada riiklikku aparaati, ja selleks tulevad vastavad sammud astuda. On korduvaks nähtuseks saanud, et kui tahetakse kedagi ametist vabastada, kes ei vasta oma ülesannetele, siis püüab see inimene pugeda poliitiliste parteide selja taha, nagu seda oleme näinud nii esimeses, teises kui ka kolmandas Riigikogus eriti arupärimiste juures, kes siis katsuvad seda inimest kaitsta, isegi mõnikord mitte teades, milles süüteod seisavad. Riigikogu on nõudnud korda. Arvan, et neis küsimustes, kus Riigikogu ise on nõu ja näpunäiteid andnud, ta ei hakka takistusi ning oma nõudmise läbiviimist võimatuks tegema.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Siin juhtis härra teedeminister tähelepanu sellele, et meil on Riigiteenistuse seadus puudulik, ja et Riigiteenistuse seadus ei võimalda otstarbekohaselt toimida. (Teedeminister O. Köster: Võimaldab, aga mitte kergesti.) Seda ma räägingi, et väga raske on, — et võiks otstarbekohasuse seisukohalt riigiteenijat lahti lasta teenistusest. See on õige. Põllumeeste kogude rühm on sellele mitu korda tähelepanu juhtinud, ka siis, kui seadus Riigikogus arutamisel oli. Veel halvem on see, et nagu teedeminister siin seletas, kui tahetakse riigiteenijast lahti saada, siis hakatakse teda ümber paigutama ühest kohast teise. Kuid see lõbu maksab palju riigi raha. Pean siin sellele ebakohasele asjaolule tähelepanu juhtima, et oleks viimne aeg Riigiteenistuse seadust nii muuta, et ei oleks tarvis enam kõrvalteid ja sääraseid keerdkäike otsida, nagu nüüd seda tehakse, kui kõlbmatut riigiteenijat vabastada tahetakse. Sellepärast oleks viimne aeg, et Vabariigi Valitsus vastava paranduse-ettepaneku selle seaduse kohta esitaks, ja et see rutuliselt vastu võetaks. (J. Tõnisson, rhv: Niisuguseid asju ei saa üle öö teha uisa-päisa. Seda tuleb põhjalikult teha.)

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on lihtülemineku-vormel vastu võetud. (Hüüded: Koosolek lõpetada!) On ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.20 min.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **O. Liigand.**

